

KRAŠTO APSAUGOS MINISTERIJA

GENEROLO JONO ŽEMAIČIO LIETUVOS KARO AKADEMIJA

KRAŠTO APSAUGAI – 15 METŲ

2005 m. balandžio 22 d. konferencijos medžiaga

Vilnius, 2005

UDK 355(474.5)(06)
Kr88

Atsakingasis redaktorius ir sudarytojas
plk. lt. dr. Gintautas Surgailis

Kalbos redaktorė
Eulialija Stankevičienė

Viršelio dailininkė
Inga Dambrauskienė

Maketavo
Loreta Keršytė

Nuotraukos:
Rimanto Bagdono, Tado Dambrausko,
Kęstučio Dijoko, Alfredo Pliadžio ir kitų.

TURINYS

Sveikinimo žodis	5
Krašto apsaugos ministras Gediminas Kirkilas	7
Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto pirmininkas Alvydas Sadeckas	7
Pranešimai	11
LIETUVOS KARIUOMENĖS ATKŪRIMAS 1990–1992 METAIS Ats. plk. Jonas Gečas	11
PASIENIO APSAUGOS TARNYBOS ATKŪRIMAS Ats. plk. lt. Virginijus Česnulevičius	23
SAUSUMOS (LAUKO) KARIUOMENĖS ATKŪRIMO PRADŽIA Brig. gen. Česlovas Jezerkas	31
LIETUVOS KARIUOMENĖS VADO INSTITUCIJOS ATKŪRIMAS Ats. gen. mjr. Jonas Andriškevičius	41
TARPTAUTINIAI PROJEKTAI IR JŲ REIŠKSMĖ KRAŠTO APSAUGOS SISTEMAI Ambasadorius Linas Linkevičius	48
KRAŠTO APSAUGOS SISTEMOS MODERNIZACIJA IR PLĖTRA 1997–2000 METAIS Ambasadorius Česlovas Vytautas Stankevičius	54
PAGRINDINIAI LIETUVOS KARIUOMENĖS KŪRIMO PRINCIPAI, UŽTIKRINĘ INTEGRACIJĄ Į NATO Ats. gen. mjr. Jonas Kronkaitis	65
LIETUVOS KARIUOMENĖ ŠIANDIEN Gen. mjr. Valdas Tutkus	70
LIETUVOS KARIUOMENĖ „PO OSAMO BIN LADENO“: TRANSFORMACIJOS IŠŠŪKIAI IR KRYPTYS Aleksandras Matonis	82

KRAŠTO APSAUGOS MINISTRAS GEDIMINAS KIRKILAS

2005 m. balandžio 25 d. minėsi-
me 15 metų sukaktį, kai buvo įkurtas
Krašto apsaugos departamentas, da-
vęs pradžią visai šių dienų Lietuvos
krašto apsaugos sistemai.

Visus šiuos 15 metų matėme aiš-
kų tikslą ir, ryžtingai jo siekdami, iš-
augome iš Parlamento gynėjų į NATO
valstybę. Pradėję nuo noro apsaugoti
mūsų kraštą, dabar galime džiaugtis
tokiu saugumu, kokio Lietuva nebu-
vo pasiekusi per visą savo istoriją.

Tačiau tada, 1990 m. balandžio
25 d., viską reikėjo pradėti nuo nulio. Pirmuoju departamento vadovu buvo
paskirtas Aukščiausiosios Tarybos deputatas Audrius Butkevičius, kuris, de-
ja, šiandien nespėjo atvykti į mūsų konferenciją, tačiau rytoj jau žada dalyvauti
visuose šventiniuose renginiuose.

Audriaus Butkevičiaus vadovaujamas departamentas tais sudėtingais 1990-
aisiais sparčiai ėmėsi darbų – visų pirma perimti sienų kontrolę, rūpintis
jaunuolių karo tarnybos klausimais, organizuoti krašto gynybą, palaikyti pi-
lietinę ir patriotinę savimonę, kontroliuoti Lietuvoje tuo metu vis dar buvus-
ias SSRS ginkluotąsias pajėgas, rengtis deryboms dėl jų išvedimo ir kt.

Atsižvelgiant į sudėtingas vidaus ir tarptautines sąlygas, šie uždaviniai ką
tik įkurtam departamentui buvo milžiniškas iššūkis, juolab kad Lietuvoje
tuo metu buvusi okupacinė sovietų kariuomenė departamento įkūrimą suti-
ko labai priešišškai.

Teko imtis net kai kurių gudrybių. Negalint atvirai kurti nepriklausomos
Lietuvos karinių struktūrų, praėjus vos mėnesiui nuo departamento veiklos
pradžios buvo įkurtas Karinis-techninis sporto klubas, vadovaujamas dabarti-
nio brigados generolo Česlovo Jezerko. Pagrindinis šito „klubo“ tikslas buvo
suburti ir parengti vyrus krašto apsaugos tarnybai.

Vėliau buvo Sausio 13-oji, tačiau ir po to, esant labai sudėtingai politinei
situacijai, krašto apsauga buvo kuriama toliau.

Konferencijos salėje

Dabar, žvelgdami į praeitį, galime drąsiai teigti, kad departamentas jam iškeltus uždavinius įvykdė. Apie tai šiandien kalbės ne vienas pranešėjas. Sėkmingą departamento darbą tęsia Krašto apsaugos ministerija ir Lietuvos kariuomenė, kai kurios funkcijos, pasikeitus saugumo situacijai, atiduotos kitoms institucijoms – policijai (Valstybės sienos apsaugos departamentas).

Šiandien mes minime nuostabų 15-os vaisingų darbo metų jubiliejų ir esame dėkingi visiems Jums čia susirinkusiems, kurie kūrė, tobulino, mokėsi sėdėdami pažangiausios kitų šalių patirties ir dabar sėkmingai šią patirtį gali perduoti kitoms valstybėms, pasukusioms nepriklausomybės ir demokratijos keliu. Šių dienų Lietuvos krašto apsauga – Jūsų darbo ir pastangų rezultatas.

Leiskite pasveikinti visus susirinkusiuosius į šią konferenciją krašto apsaugos 15-ųjų metinių proga ir palinkėti sėkmės tiek konferencijos pranešėjams, tiek visiems klausytojams.

*SEIMO NACIONALINIO SAUGUMO IR GYNYBOS KOMITETO
PIRMININKAS ALVYDAS SADECKAS*

Gerbiamasis ministre, gerbiamieji krašto apsaugos sistemos kūrėjai bei dabartiniai vadovai, Lietuvos kariuomenės atstovai, konferencijos organizatoriai, dalyviai ir svečiai!

Balandžio 25 dieną sukanka 15 metų, kaip buvo pradėta formuoti nepriklausomos Lietuvos krašto apsaugos sistema. Prisimenant pirmuosius šios sistemos kūrimosi metus, reikia pažymėti, kad jie buvo itin sunkūs – trūko patirties, žinių, kvalifikuotų specialistų ir darbuotojų, stokota ma-

terialinių lėšų. Tuo metu žmonės dirbo dažniausiai vedami tik kilnių tikslų, patriotinių jausmų, neretai netgi rizikuodami savo bei savo artimųjų gerove, todėl už tai jie nusipelno didžiausios pagarbos.

Skirtingai nei kitose valstybės valdymo srityse, organizuojant krašto ir jo žmonių gynybą, užtikrinant sienų kontrolę, teko viską pradėti nuo pradžių. Šios svarbios gyvenimo srities iš praeities neperėmėme. Krašto apsaugos ministerijai iš tiesų teko labai atsakinga užduotis, nes ji statė vieną iš svarbiausių valstybingumo nepriklausomybės ramsčių. Krašto ir jo žmonių apsaugos užtikrinimas buvo itin svarbi ir jautri nepriklausomos visuomenės gyvenimo dalis, o sėkminga krašto apsaugos sistemos kūrimo eiga neretai keldavo priešų pyktį ir pagiežą.

Krašto apsaugos ministerijos indėlis į atkurtos nepriklausomos valstybės įtvirtinimą ir jos raidą buvo ir yra nepaprastai reikšmingas. Nepaisant iškilusių sunkumų, ministerija žengė ir toliau žengia tvirtais žingsniais, aiškiai žinodama ko siekia, buvo suformuluoti konkretūs, galbūt iš pirmo žvilgsnio ambicingi tikslai. Bet gyvenimas patvirtino pasirinkto kelio teisingumą, sunkiu ir atkakliu darbu įrodėme, kad esame pajėgūs įgyvendinti tuos tikslus.

Todėl šiandien, žvelgiant į tuos 15 sunkių išbandymų metų bei vertinant atliktą didelį, rezultatyvų darbą, noriu pasveikinti visus dirbančius krašto

apsaugos sistemoje bei prisiminti visus kada nors joje dirbusius ir tuos, kurie savo pasiaukojančia veikla prisidėjo prie šios sistemos kūrimo, nes tik Jūsų visų profesionalaus ir atkaklaus darbo dėka šiuo metu galime didžiuotis kokybiška, modernia ir patikima krašto apsauga. Tai visų buvusių ministrų ir kitų ministerijos vadovų, kariuomenės vadovybės bei kiekvieno prisidėjusio prie šios sistemos kūrimo nuopelnas ir kiekvienam iš Jūsų reikia tarti nuoširdų padėkos žodį.

Mūsų kariuomenė šiandien yra viena iš didžiausių visuomenės pasitikėjimą užsitarnavusių institucijų. Lietuvos kariai šiuo metu yra pajėgūs savarankiškai dalyvauti atsakingose taikos bei visuomenės saugumą užtikrinančiose misijose toli už Lietuvos ribų.

Kiekvienas tarnaujantis šioje sistemoje įdėjo daug pastangų, kad būtume vertinami kaip patikimi ir lygiaverčiai NATO nariai. Šį pasitikėjimą atspindi ir tai, kad kaip tik Vilniuje, praėjus vos metams nuo Lietuvos tapimo NATO nare, yra surengtas pirmasis ne Briuselyje, bet naujoje NATO valstybėje narėje neoficialus NATO užsienio reikalų ministrų susitikimas. Be to, Lietuvai, pirmajai iš naujųjų NATO narių, yra patikėta savarankiškai vadovauti sudėtingai ir atsakingai Afganistano Goro provincijos atkūrimo misijai.

Konferencijos dalyviai. Iš kairės: dīm. plk. A. Svarinskas, plk. D. Kalibatas, brig. gen. V. Vaikšnoras, V. Sarapinas, Č. Stankevičius

Valstybė skyrė ir skiria ypatingą dėmesį krašto apsaugos tobulinimui. Šiam tikslui, atitraukiant nuo kitų valstybės gyvenimo sričių, yra skiriamos didelės lėšos. Tai dar labiau pabrėžia šios grandies svarbą bei krašto apsaugos sistemos vadovų atsakomybę efektyviai ir racionaliai naudojant skiriamus asignavimus. 2004 m. buvo atnaujintas „Lietuvos parlamentinių partijų susitarimas dėl 2005–2008 metų gynybos politikos siekiant Lietuvos saugumo“. Laikydamosi šio susitarimo ir skirdama pakankamai lėšų gynybos reikmėms, Lietuva galės sėkmingai tęsti vykdomą kariuomenės reformą ir tesėti savo įsipareigojimus NATO.

Nacionalinio saugumo ir gynybos komitete džiaugiamasi gerai, dalykiškais santykiais su Krašto apsaugos ministerijos bei kariuomenės vadovybe, sudarančiais sąlygas kartu spręsti šalies nacionalinio saugumo ir gynybos problemas. Darnus bendradarbiavimas, geras šalies politikų ir krašto apsaugos sistemos atstovų tarpusavio supratimas leidžia laiku reaguoti į iškilusius saugumo iššūkius bei padeda įgyvendinti naujus užsibrėžtus tikslus. Kartu norėtusi pažymėti tai, kad krašto apsaugos sistema šiuo metu yra subūrusi darnų, profesionalų, iniciatyvų kolektyvą, o pačios sistemos veiklą reglamentuojanti teisinė bazė yra viena geriausiai sutvarkytų, palyginti su kitomis valstybės valdymo sritimis.

Apibendrinant penkiolika intensyvaus krašto apsaugos sistemos kūrimosi metų, galima pasakyti, kad nuveikta iš tiesų neįtikėtinai daug. Tačiau įgyvendinti tikslai, pasiekti rezultatai tampa tik pagrindu naujiems iššūkiams, dar didesniems darbams. Šiuo metu ne tik tapome atsakingi už savo šalies piliečių saugumą, bet ir esame įsipareigoję padėti daugeliui kitų šalių bei jas ginti. Teks priimti dar ne vieną politiškai ir ekonomiškai sudėtingą sprendimą, kad Lietuva būtų pasirengusi įveikti naujus šiuolaikinio saugumo iššūkius.

Todėl noriu palinkėti visiems krašto apsaugos sistemos darbuotojams ir toliau tobulėti, dirbti atsakingai, atsidavusiai, ryžtingai siekti užsibrėžtų tikslų bei veiksmingai užtikrinti valstybės ir jos piliečių saugumą.

Konferencijos vedėjas – Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos Mokslo centro viršininkas plk. ltn. dr. Gintautas Surgailis

Konferencijos salėje

LIETUVOS KARIUOMENĖS ATKŪRIMAS 1990–1992 METAIS

ATS. PLK. JONAS GEČAS

Gerbiamieji konferencijos dalyviai!

Malonu su jumis susitikti šią svarbią Lietuvos kariuomenei dieną ir pakalbėti apie tuos įvykius, kurie vyko, atrodo, jau labai seniai, prieš trylika, keturiolika metų čia, Lietuvoje.

Taiigi – Lietuvos kariuomenės atkūrimas 1990–1992 metais.

Ši Lietuvos istorijai itin svarbų ir gana sudėtingą etapą mokslininkai dar tik pradėjo tyrinėti, todėl sveikintinas kiekvienas leidinys, kiek-

viena konferencija, kiekvienas mokslinis darbas, padedantis objektyviai nušviesti Lietuvos kariuomenės atkūrimą.

Sąlygiškai šį laikotarpį, turiu galvoje 1990–1991 metus, galima suskirstyti į keturis etapus:

Pirmasis etapas pradėjo bręsti, manyčiau, anksčiau, 1988 metais, ir tęsėsi iki 1990 m. balandžio 25 dienos, kai buvo įkurtas Krašto apsaugos departamentas.

Antrąjį etapą įvardinčiau kaip prasidėjusį nuo departamento įkūrimo iki 1991 m. sausio 13 d.

Trečiasis etapas, mano supratimu, sutaptų su laikotarpiu nuo 1991 m. sausio 13-osios iki pučo Maskvoje pabaigos ir Lietuvos valstybės nepriklausomybės pripažinimo.

Ketvirtasis etapas – nuo Lietuvos nepriklausomybės pripažinimo iki Rusijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos 1993 m. rugpjūčio 31 d.

Pirmajame etape prasidėjus atgimimui susiklostė tokios sąlygos, kad buvo galima pradėti galvoti apie nepriklausomybės atkūrimą, taigi ir valstybės institucijų, tarp jų ir gynybinių, formavimą. Savaiame aišku, kad apie tai viešai kalbėta nebuvo, net ir Sąjūdžio pirmajame suvažiavime praktiškai niekas apie tai viešai nekalbėjo, nes buvo stengiamasi nekiršinti, paslėpti tai, ką galima paslėpti tuo metu.

Audrius Butkevičius

Stichiškai randantis Lietuvos persitvarkymo sąjūdžio žaliaraiščių būriams, atsikuriant Lietuvos atsargos karininkų sąjungai ir, pagaliau, 1989 m. – Lietuvos šaulių sąjungai, pradedama suvokti, kad anksčiau ar vėliau, atkūrus Nepriklausomybę, teks steigti sukarintas grupuotes, o vėliau – atkurti Lietuvos kariuomenę.

Taigi pirmas etapas, vykstantis daugiau entuziastų ir visuomeninių organizacijų iniciatyva, pasibaigė galvojant apie tai, kaip reikia pasirengti Lietuvos kariuomenės atkūrimui.

Antras etapas prasidėjo tik atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, po 1990 m. Kovo 11-osios. Iškilio būtinumas perimti sienų kontrolę, organizuoti krašto ir jo žmonių gynimą. Lietu-

vos Respublikos Aukščiausiojoje Taryboje 1990 m. kovo 23 d., svarstant pirmojo ministrų kabineto sudarymo klausimus, bandyta paskirti ir krašto apsaugos ministrą. Kandidatu buvo pasiūlytas Vidmantas Povilionis. Bet deputatai sutiko šį pasiūlymą priešišškai, vienas deputatas pareiškė: „Visa ta diskusija – kaip kažkoks klaikus sapnas“. Svarstymas buvo atidėtas, ministras nepaskirtas, nors kiti ministrai, išskyrus krašto apsaugos, kovo 23 d. buvo paskirti.

Praėjus daugiau kaip mėnesiui, balandžio 25 d, vis dėlto įsteigiamas Krašto apsaugos departamentas. Ministerija neįsteigiama, nes baiminamasi, kad tai sukeltų didelį Sovietų Sąjungos priešiškusumą. Direktoriumi paskiriamas Aukščiausiosios Tarybos deputatas Audrius Butkevičius. Labai įdomiai suformuluojami uždaviniai Krašto apsaugos departamentui. Parinkau iš dokumentų – departamentas įkurtas rengti teisinių aktų projektams, planuoti krašto apsaugos sistemos darbams, kurti reikalingoms tarnyboms, rengti kariniam mobilizaciniam planui, spręsti jaunuolių karo tarnybos klausimams, rengti pasiūlymams dėl SSRS dalinių ir karių statuso, rūpintis kariuomenės veteranais ir t. t.

Savaime aišku, kad tokių sudėtingų uždavinių Krašto apsaugos departamentas, kurio pirmieji žmonės buvo priimti gegužės pabaigoje, spręsti negalėjo. Nebuvo žmonių, patalpų, pinigų, o departamento nuostatai iš esmės buvo patvirtinti tik 1991 m. rugsėjo mėnesį, t. y. praėjus metams, kai buvo suformuluoti Aukščiausiosios Tarybos uždaviniai Krašto apsaugos departamentui.

Tačiau departamentas veikė, ir buvo dirbamas labai sudėtingas, rimtas darbas. Žmonės, pirmieji atėję į krašto apsaugos departamentą, dirbo ekonomi-

nės blokados sąlygomis, vykdė užduotis greta savo darbo arba net palikę savo darbą, dirbo dažnai negaudami už tai jokio atlygio, tik susilaukdami vis dar veikiančios karinės administracijos (o kartais ir civilinės) grasinimų. Dirbo sunkiai, neskaičiuodami valandų. Pirmieji Krašto apsaugos departamento darbuotojai buvo: Česlovas Jezerskas, Algimantas Vaitkaitis, Rosita Petrauskienė, Vytautas Žukas, Jonas Paužolis, Franciška Žinienė ir daugelis kitų. Apie šiuos žmones reiktų kada nors atskirai papasakoti, nes jie rizikavo labai daug kuo. Ypač rizikavo buvę sovietiniai karininkai, nes iš jų buvo atimtos pensijos, jie buvo persekiojami, buvo grasinama ir jiems, ir jų šeimoms. Rizikavo ir tie civiliai, kurie atėjo į Krašto apsaugos departamentą neturėdami jokio karinio statuso.

Politinės aplinkybės neleido kurti karinių dalinių, todėl Krašto apsaugos departamento direktorius gegužės 31 d. įsakymu įsteigė Karinį-techninį sporto klubą, kurio viršininku paskiriamas Česlovas Jezerskas. Kodėl tai buvo padaryta? Kurti karinį dalinį dėl politinių ir kitokių priežasčių buvo neįmanoma. Tada pabandyta surinkti reikiamus žmones ir pradėta juos treniruoti, siekiant parengti būsimos kariuomenės branduolį. Tai jau buvo karinio dalinio užuomazga.

Gegužės mėnesį departamentui skiriamos patalpos Kosciuškos g. 36, kur šiuo metu yra Danijos ambasada. Pradėta formuoti departamento struktūra,

Pirmasis KAD pastatas Kosciuškos g. 36

nuo birželio pradžios įsteigiami skyriai septyniose zonose, nes valdyti padėtį Lietuvoje neturint realių pajėgumų teritorijose buvo neįmanoma. Taigi įkuriami skyriai Alytuje, Kaune, Klaipėdoje, Marijampolėje ir kitur. Jiems iškeliamas uždavimas spręsti mobilizacijos ir jaunuolių karo tarnybos klausimus.

Aktyviai veikė Šaulių sąjunga 1990 metų pabaigoje. Daug buvo diskutuojama dėl Krašto apsaugos departamento ir Lietuvos šaulių sąjungos santykių – bus Šaulių sąjunga pavaldi Krašto apsaugos departamentui ar nebus, kokia organizacija ji bus – visuomeninė, sukarinta ar patriotinė. Na ir pagaliau gegužės 21 d. priimamas sprendimas, kad Šaulių sąjunga turi būti pavaldi Krašto apsaugos departamentui. Man tada teko būti Šaulių sąjungos štabo viršininku ir aktyviai dalyvauti tose diskusijose. Aš visada siekiau, kad būtų taip, kaip po 1935-ųjų metų S. Raštikio įvykdytos reformos, kai Šaulių sąjunga tapo pavaldi kariuomenės vadui.

Tačiau buvo manančių kitaip. Liepos 28 d. Šaulių sąjungos jungtinių valdybų pirmininkų ir dalinių atstovų posėdyje ankstesnis sprendimas buvo panaikintas. Mano supratimu, tai buvo klaidingas žingsnis, keletui metų pristabdęs Šaulių sąjungos veiklą ir privertęs Aukščiausiąją Tarybą 1991 m. sausio 17 d. įkurti kitą Krašto apsaugos departamentui pavaldžią paramilitarinę organizaciją – Savanoriškąją krašto apsaugos tarnybą. Taip atsirado dvi analogiškos struktūros – Šaulių sąjunga ir Savanoriškoji krašto apsaugos tarnyba. Ir šita tam tikra trintis trukdė ir vienai, ir kitai organizacijai. Aišku, labiau trukdė Šaulių sąjungai, nors, remdamasi istoriniu tęstinumu, turėdama didžiulę patirtį ir filosofinį, etinį pagrindimą savo veiklai, ši organizacija būtų galėjusi tapti stipria atrama krašto gynybai.

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę imta saugoti svarbius valstybinius objektus. Dažniausiai tai vykdė šauliai, buvę žaliaraiščiai, krašto apsaugos departamento darbuotojai. Siekiant normalizuoti šį svarbų darbą, rugpjūčio 20 d. įkuriamas Krašto apsaugos departamento Apsaugos tarnyba. Tai buvo sukarintas ūkiskaitinis padalinys, kuris rūpinosi valstybinių objektų apsauga, o tuo pačiu metu saugojo ir komercinius objektus, tuo užsidirbdamas pinigų atlyginimui, kurio negaudavo saugodamas valstybinius objektus.

Vienas svarbiausių valstybės požymių yra sienų ir teritorijos kontrolė. Valstybė, nesauganti savo sienų ir savo teritorijos, savaime negali būti pripažinta kitų valstybių kaip nepriklausoma ir suvereni valstybė. Todėl 1990 m. rugsėjo 10 d. Lietuvos Vyriausybė priėmė nutarimą „Dėl papildomų priemonių Lietuvos Respublikos rinkos apsaugai“. Krašto apsaugos departamentas ir Vidaus reikalų ministerija įpareigoti nuo 1990 m. spalio 1 d. pradėti kontroliuoti valstybės

sienas. Lietuvos valstybės sienos ilgis yra 1747 km sausumos ir 99 km jūros.

Tokios sudėtingos užduoties vykdymą Krašto apsaugos departamento direktorius A. Butkevičius paveda V. Česnulevičiui. Spalio 11 d. įkuriamą Pasisienio apsaugos tarnyba, kuri iki metų pabaigos įsteigia 64 Krašto apsaugos departamento sienos kontrolės postus. Šiandien net sunku įsivaizduoti, kad, nors faktiškai nebuvo jokių lėšų, trūko žmonių, per tokį trumpą laiką pavyko tai padaryti. Taip, tai nebuvo tokia siena, tokia apsauga, kokia yra šiandien, bet vis dėlto tai buvo sienos apsauga. Neturintys reikiamų įgaliojimų, pasaulyje nepripažintos valstybės pasieniečiai susidūrė su daugybe problemų: stigo specialistų, transporto, nebuvo juridinės bazės, pasienyje su Lenkija – sovietiniai pasieniečiai, ir jų rankose reali valdžia. Nepaisant visų šitų sunkumų, pasauliui, o ypač Sovietų Sąjungai, buvo pasakyta: Lietuvos nepriklausomybė – ne deklaratyvus pareiškimas, o realybė, kuri žingsnis po žingsnio stiprinama.

1990 m. lapkričio 23 d. Kaune perlaidojami Nežinomojo kareivio palikai. Ten įvyksta nors ir simbolinis, tačiau pirmasis Lietuvos karių paradas.

Krašto apsaugai nebuvo problemų surasti žmonių, norinčių tarnauti Lietuvai, tačiau labai trūko specialistų. Todėl gruodžio 20 d. Kaune steigiami Karininkų kursai. Jų viršininku paskiriamas Bronislovas Vizbaras. Nuspręsta, kad pagal 1990 m. situaciją kursai turi būti trumpi, keturių mėnesių, kad juos galėtų išeiti kiek įmanoma daugiau Krašto apsaugos departamento darbuotojų.

1991 m. sausio 6 d. įsteigiamas Atskirasis apsaugos būrys, vadu paskiriamas R. Baltušis. Būrys saugo Krašto apsaugos departamento pastatą, kitus svarbius valstybės objektus, taip pat kaip ir Apsaugos tarnyba, dar ir komercinius, o už gaunamas lėšas iš esmės išlaiko visą būrį, nes valstybės finansinė parama minimali.

Metų pabaigoje šis būrys performuojamas į kuopą, vadu paskiriamas Česlovas Jezerskas. Jis kartu paskiriamas ir Garbės sargybos kuopos, kuri buvo įsteigta gruodžio 6 d., vadu.

1990 m. vasarą, pasibaigus ekonominei blokadai, pradėta mąstyti apie derybas su Sovietų Sąjunga dėl karinių dalinių ir karių statuso, o galbūt ir sovietinės kariuomenės išvedimo iš Lietuvos. Deryboms reikėjo nors apytikrės informacijos apie sovietinės kariuomenės karių skaičių Lietuvoje, karinių dalinių dislokaciją ir jų užimamas teritorijas. Buvo sudarytos ekspertų grupės, kurios turėjo parengti medžiagą derybų delegacijai. Pasitaikė visiškai anekdotiškų situacijų siekiant sužinoti, kiek Lietuvoje yra sovietinių karių. Aišku savaime, tai buvo paslaptis. Visų karinių dalinių dislokacija buvo paslaptis.

Vienas pareigūnas sugalvojo, kad reikia suskaičiuoti, kiek parduotuvėse, iš kurių perkamas maistas sovietiniams daliniams, parduodama kiaušinių, nes visi žinojo, kad karių maitinimui buvo nustatytos konkrečios maisto normos. Jis suskaičiavo tuos kiaušinius ir nustatė, kad pagal tarybines normas yra daugiau kaip keli šimtai tūkstančių karių Lietuvoje. Aišku, tai nesąmonė, nes iš tiesų buvo kelis kartus mažiau, bet reikia turėti galvoje, kad tai buvo Lietuvos blokados metai, ir tuos kiaušinius nešė, kas tik netingėjo. Taigi eksperimentas nepavyko. Tačiau buvo atliktas kitas eksperimentas ir ekspertams pavyko gauti iš visiškai slaptų Ministrų Tarybos archyvo medžiagų kur kas tikslesnių duomenų.

Išvykose į Maskvą, kurios prasidėjo jau 1990 m. vasarą, pirmieji kontaktai su Sovietų Sąjungos pareigūnais rezultatų nedavė, išskyrus tai, kad jie pagaliau su Lietuva pradėjo kalbėtis. Aišku, tas kalbėjimasis buvo labai savotiškas. Keletą kartų ir man teko ten dalyvauti. Pavyzdžiui, susitikime su tuometiniu sovietinės kariuomenės Generalinio štabo viršininku gen. plk. M. Moisejevu į kitoje pusėje susėdusios Lietuvos delegacijos vadovą departamento direktorių A. Butkevičių M. Moisejevas pasisveikinęs kreipėsi – „Ei, tu“. Buvo toks požiūris į mus ir taip su mumis bendravo, bet vis dėlto bendravo. Teko pripažinti, kad Lietuva yra kažkas, ko Tarybų Sąjungoje iki tol nebuvo.

1990 m. pabaigoje gauname žinią, kad Maskvoje priimtas sprendimas užbaigti perestroikos žaidimus ir vėl karinėmis priemonėmis priversti mus paklusti Maskvai. 1991 m. pradžioje prasideda atvira agresija. Prisidengus tankais ir šarvuočiais užimami svarbūs valstybiniai objektai, ryšių, spaudos, valdžios įstaigos. Užimamas Krašto apsaugos departamento pastatas Kosciuškos g. 36, taip pat pastatas, į kurį jau kraustėsi departamentas, Viršuliškių g. 36. Kai kurie Krašto apsaugos departamento darbuotojai – J. Paužolis, K. Radzevičius – paimami į nelaisvę, sulaikomi. Užimami Spaudos rūmai, sustabdoma laikraščių ir žurnalų leidyba, suaktyvėja organizacijos „Jedinstvo“ veikla, į Lietuvą permetamos papildomos desantininkų dalys. 1991 m. sausio 8 d. organizacija „Jedinstvo“, remiama KGB ir perrengtų civiliniais rūbais kariškių, bando užimti Aukščiausiąją Tarybą. Šturmas nepavyksta, nes gynėjai, apsaugos darbuotojai, milicininkai, o vėliau gausiai į aikštę susirinkę Lietuvos patriotai sužlugdo „Jedinstvos“ užmačius ir padeda atkurti tvarką. Taip prasideda trečias etapas.

1991 m. sausio 8 d. apie 1 val. nakties Aukščiausiosios Tarybos rūmų 308 kabinete įvyksta Krašto apsaugos departamento darbuotojų pasitarimas. Visi supranta, kad prasidėjo lemiamas etapas. Ar atsilaikysime, ar pasiduosime, pasitrauksime?. Kada šauti? Kada nustoti šaudyti? Kada pasiduoti? Šie klausimai buvo nuolat keliami.

Priimamas sprendimas priešintis. Sudaromas Aukščiausiosios Tarybos gynybos štabas, vadu paskiriamas Audrius Butkevičius, pavaduotoju – Virginijus Česnulevičius, štabo viršininku – Jonas Gečas, atsakingais už bendrą tvarką – V. Česnulevičius, V. Straleckas, už informaciją – A. Bajoras, I. Stankovičius, už aprūpinimą – Kučinskas, Miliauskas, už ryšius su užsieniu – Gediminas Vencus, Viriukaitis, už darbą su reguliariaisiais daliniais – Česlovas Jezerskas.

Aukščiausiosios Tarybos rūmų apsaugos štabas. Iš kairės: A. Butkevičius, Č. Jezerskas, V. Česnulevičius, J. Gečas

Visi Aukščiausiosios tarybos gynėjai duoda priesaiką. Įtampa auga, nerimas didėja, visi laukiame. Ir štai sausio 13-osios naktis, kai puolamas Televizijos bokštas. Žūsta 13 ir sužeidžiama apie tūkstantis taikių gyventojų, įveda ma komendanto valanda. Toliau statomos barikados prie Aukščiausiosios Tarybos ir kitų objektų. Visoje Lietuvoje saugomos savivaldybės, ryšių objektai. Tampa reikalinga formaliai įteisinti Valstybės gynėjus, nes tiek aikštėje, tiek rūmų viduje, tiek rajonų centruose ir miestuose gausu žmonių, jie civiliai apsirengę ir iš esmės neturi jokios valstybės apsaugos. Dėl to 1991 m. sausio 17 d. įkuriama Savanoriškoji krašto apsaugos tarnyba, pradedami kurti regioniniai padaliniai, suformuojamos 8 rinktinės, 300 kuopų. Aukščiausiojoje Taryboje, pačiuose rūmuose įkuriamas Mokymo centras, įrengiama šaudykla. Šaudymo posėdžių salėje nesigirdėdavo, bet vieną dieną nualpo deputatė Zita Sličytė ir paaiškėjo, kad nuo parako dujų. Teko šaudyti tik naktimis, nes ginklų įsigydavo-

Parlamento gynėjai

me įvairių, tarp jų ir senų, medžioklinių, todėl reikėdavo juos išbandyti. Už Aukščiausiosios Tarybos sienų grėsė pavojus ir tekdavo tai daryti viduje.

Iki 1991 metų pabaigos Savanoriškoji krašto apsaugos tarnyba parengė apie 8 tūkst. karių. Jie saugojo svarbius valstybinius objektus, Aukščiausiosios Tarybos, Vyriausybės, savivaldybių pastatus, energetikos ir ryšių objektus. Karo policija palaikydavo viešąją tvarką.

Tam tikram laikotarpiui suderinti santykiai su Lietuvos šaulių sąjunga, kuri pripažino savo pavaldumą Krašto apsaugos departamentui ir krizės atveju buvo pasirengusi aktyviai dalyvauti Aukščiausiosios Tarybos ir kitų objektų apsaugoje. Iki 1991 m. kovo mėnesio iš esmės sukuriama ir įsikuria Aukščiausiojoje Taryboje Krašto apsaugos departamentas, Savanoriškoji krašto apsaugos tarnyba, Pasienio apsaugos tarnyba, Česlovo Jezersko vadovaujamos kuopos. Bandoma įsigyti ginklų, medikamentų. Tai ištisos istorijos, kartais graudžios, kartais pavojingos, o kartais juokingos, pvz., kai reikėdavo važiuoti per visą Lietuvą, norint atvežti kokį nors seną, dar partizaniniame kare naudotą šautuvą, kurį kažkas išsaugojo.

Visai netoli prie Vilniaus organizuota trotilo gamyba. Medicinos technologijos institutas pradėjo gaminti ašarines dujas ir nervus paralyžiuojančias dujas. Tai darė žmonės, kurie anksčiau to niekada nebandė, o kada valstybei prireikė – pradėjo gaminti.

Ypač sunku buvo sienos apsaugos darbuotojams, kuriuos terorizavo OMONas, kurie neturėdami ginklų privalėjo bandyti užtikrinti valstybės sienos kontrolę. Deginami ir sprogdinami pasieniečių postai, žiauriai užpuolami pareigūnai. Tikslas – įbauginti Lietuvą, jos gyventojus, norint parodyti, jog ateityje bus naudojamos pačios brutaliausios priemonės Lietuvos nepriklausomybei užgniaužti.

Įbauginti nepavyko. Krašto apsauga pamažu tvirtėjo. Prasideda trečiasis etapas, nes 1991 m. rugpjūčio 21 d. žlugo pučas Maskvoje. Gordijo mazgas buvo perkirstas, Lietuvą pripažino daugelis pasaulio valstybių, tarp jų ir Rusija. Prasidėjo naujas ir gana sudėtingas valstybės ir krašto apsaugos sistemos kūrimo etapas.

Prasideda derybos dėl Rusijos kariuomenės išvedimo, perimami kai kurie sovietinės kariuomenės objektai, tačiau ramybės nėra, įvykdomos kelios diversijos elektros pastotėse, Vyriausybė paveda saugoti 32 svarbiausius Lietuvai energetikos objektus. Jeigu šiandien prezidentas, vyriausiasis ginkluotųjų pajėgų vadas, išleistų įsakymą, kad nuo trečiadienio reikia perimti saugoti 32 energetikos objektus, vargu ar tai būtų įvykdyta. Manau, kad būtų labai sudėtinga, o tada, nors nebuvo nei transporto, nei ginklų, po trijų dienų visi nurodyti objektai tapo saugojami. Aišku, ta saugojimo kokybė buvo įvairi. Tačiau ten buvo žmonės, jie galėjo fiksuoti agresijos faktą, jie galėjo nufotografuoti. Pagaliau turėjo poveikį ir atgrasymo veiksnys – faktas, kad objekte yra Krašto apsaugos departamento darbuotojų. Tai buvo labai sunki užduotis.

Tvirtėjo Česlovo Jezersko vadovaujami padaliniai. Prasidėjo realus pasirengimas kariuomenės kūrimo darbui, smarkiai pagerėjo Karininkų kursų veikla.

Sunkų, labai reikalingą darbą dirbo Pasienio apsaugos tarnybos pareigūnai, vadovaujami Virginijaus Česnulevičiaus.

1991 m. vasario 15–22 dienomis suformuojamas Mokomasis junginys. Česlovas Jezerskas imasi jam vadovauti, vėliau jis perauga į „Geležinio Vilko“ brigadą.

1991 m. spalio 25 d., t. y. praėjus pusantrų metų nuo Krašto apsaugos departamento atsiradimo, įkuriama Krašto apsaugos ministerija. Ministru paskiriamas Audrius Butkevičius. Tai buvo svarbus politinis sprendimas, nes prasidėjus tarptautiniam kariniam bendradarbiavimui buvo būtina turėti struktūras, analogiškas Vakarų karinėms struktūroms.

1991 m. rudenį surengiamas pirmasis naujokų šaukimas net esant sovietinei kariuomenei. Metų pabaigoje 300 jaunų Lietuvos patriotų atėjo į Lietuvos kariuomenę ir tapo šauktiniais.

Ministras pirmininkas Gediminas Vagnorius ir krašto apsaugos ministras su grupe karininkų, kuriems suteikti kariniai laipsniai

Metų pabaigoje suteikiami pirmieji karininkų laipsniai.

1992 m. sausio 2 d. įkuriama Aviacijos tarnyba, kurios viršininku paskiriamas plk. ltn. Zenonas Vegelevičius. 1992 m. kovo 26 d. Vyriausybės nutarimu Aviacijos tarnybai priskiriamas aerodromas Jonišio rajone ir 12 lėktuvų AN-2 – tai buvo Lietuvos aviacijos pradžia. 1992 m. birželio 18 d. Barysų aviacijos bazėje pradėti skraidymai pagal kovinės parengties planus. Nors dabar sunku įsivaizduoti kovinės parengties planus skraidant su AN-2, bet jie buvo sudaryti, jie buvo vykdomi. Rugsėjo 25 d. pašventinama tarnybos vėliava.

Tais pačiais 1992 m. pradedama vykdyti Lietuvos Respublikos teritorinių vandenų kontrolė. Pradžią tam duoda Krašto apsaugos ministerijos Pasienio apsaugos tarnybos Klaipėdos rinktinė, kuriai nuo 1992 m. sausio 2 d. vadovauja Juozapas Algis Leišys. 1992 metų pabaigoje įkuriamos Karinės jūrų pajėgos. Vadu paskiriamas Raimundas Baltuška.

Visas pastangas vainikavo 1992 m. pradžioje į Lietuvą atvykęs NATO generalinis sekretorius Manfredas Verneris. Tais pačiais metais akredituojami pirmieji gynybos atašė: Švedijos, Prancūzijos, JAV, Didžiosios Britanijos.

Vyksta derybos su Rusija dėl kariuomenės išvedimo. Derybų delegacijai vadovauja Česlovas Stankevičius. Nors santykiai su Rusija, atrodo, draugiški ir tarsi prasideda derybos, situacija susiklosto sunki. Į Lietuvą atvyksta vis

nauji šauktinių tūkstančiai į Lietuvoje dislokuotus sovietinės kariuomenės dalinius. Priimamas sprendimas pradėti blokuoti transporto magistralės ir sovietinės kariuomenės dalinius, kad jie negalėtų būti papildomi naujokais. Vėlgi tai buvo vaikščiojimas skustuvo ašmenimis. Praktiškai neginkluoti arba minimaliai ginkluoti savanoriai, Mokomojo junginio kariai statydavo užtvartas priešais Rusijos kariuomenės dalinius, stabdydavo Rusijos kariuomenės mašinas ir jas tikrindavo. Savaime aišku, nebuvo išvengta ir susidūrimų, ir pašaudymų – Pakaunėje į nesustojusios mašinos padangas, bet ribos niekada nebuvo peržengtos, kraujo nepalietta, bet kartu ir parodyta, kad mes vis dėlto priversime, kad į mūsų valstybę, į čia dislokuotus svetimos kariuomenės dalinius nebūtų atvežami nauji kareiviai. Faktiškai Rusijos karinių dalinių veikla Lietuvoje buvo paralyžiuota. Į sargybas Šiaurės miestelyje pradėjo eiti leitenantai ir net kapitonai, nes trūko kareivių. Kariniai daliniai realiai veikti nebegalėjo. Ir kaip tik tas mūsų valstybės tvirtumas, pasiryžimas buvo vienas iš tų veiksmų, lėmusių tai, kad Rusijos kariuomenė buvo išvesta iš Lietuvos metais anksčiau negu iš Latvijos, Estijos, Lenkijos ir Vokietijos.

1992 m. rugsėjo 8 d. Maskvoje krašto apsaugos ministras Audrius Butkevičius pasirašė Rusijos kariuomenės išvedimo grafiką bei kitus dokumentus.

Prisiečia Krašto apsaugos ministerijos darbuotojai. 1992 m. vasaris

Lietuvoje vykdomos pirmosios pratybos, gerėja karių parengimas, formuojami nauji daliniai.

Nors šiandien tai atrodo datos, sausi teiginiai, bet tomis dienomis tai buvo labai sunkus, kartais dramatiškas gyvenimas ir pavojingas darbas. Garbė tiems, kurie šį darbą padarė, kurie paklojo pamatus naujai Lietuvos kariuomenei, dabar gebančiai atlikti sudėtingas operacijas Irake, Afganistane, galinčiai būti ne tik saugumo vartotoja, bet ir jos kūrėja.

„Geležinio Vilko“ brigados vardo suteikimo iškilmės. 1992 m. birželio 6 d.

PASIEONIO APSAUGOS TARNYBOS ATKŪRIMAS

ATS. PLK. LTN. VIRGINIJUS ČESNULEVIČIUS

Vienas iš pagrindinių valstybingumo požymių – savų sienų kontrolė. Todėl 1990 m. kovo 11 d. atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę jau 1990 m. kovo 15 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba (AT) priėmė nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės sienos kontrolės postų įsteigimo“. Šiuo nutarimu Vidaus reikalų ministerijai buvo pavesta įsteigti valstybės sienos kontrolės postus, parengti jų nuostatus. Tai nebuvo padaryta.

1990 m. rugsėjo 10 d. Ministrų Tarybos nutarimu „Dėl papildomų laikinų priemonių Lietuvos Respublikos rinkai apsaugoti“ sienų apsauga buvo patikėta naujai besikuriančiam Krašto apsaugos departamentui (KAD) prie Lietuvos Respublikos Ministrų Tarybos. Nutarimas leido nuo 1990 m. spalio 1 d. pradėti formuoti departamento tarnybas Lietuvos Respublikos sienos ekonominei apsaugai užtikrinti.

1990–1991 m. Pasisienio apsaugos tarnyba, pirmąjį etatinį ir tuomet pagrindinį atkuriamos Lietuvos kariuomenės junginį, nuo pat pirmų dienų gavo svarbią valstybinę užduotį, steigėme labai sunkiomis ir pavojingomis sąlygomis. Sovietai vykdė Lietuvos Respublikos blokadą, visiškai kontroliavo mūsų valstybės sieną su Vakarais.

Lietuvoje mėgino šeiminkauti kolaborantai, sovietų armija (SA), turėjusi apie 35 tūkst. gerai ginkluotų kareivių, o vėliau ir 400 Lietuvoje ir tiek pat Latvijoje dislokuotų ginkluotų sovietų omonininkų. Jie rengė provokacijas, tikėjosi rasti galimybę jėga panaikinti atkurtą nepriklausomybę.

Okupantai net mėgino surinkti medžioklinius, sportinius ginklus.

Sudėtinga padėtis susiklostė vidaus reikalų sistemoje ir Generalinėje prokuratūroje, ne geriau buvo ir oro, jūros uostuose, geležinkelyje, karinio profilio gamyklose bei Vilniaus, Šalčininkų rajonuose, Klaipėdoje, Visagine.

Sovietų prezidentas leido grasinančius įsakus, siuntinėjo ultimatumus.

Buvo ir LR AT deputatų, kurie prieštaravo Krašto apsaugos departamento ir pasienio apsaugos struktūros kūrimui. Ir tarp mūsų krašto apsaugoje (KA) buvo KGB, GRU agentų, intrigų mėgėjų.

Pirmaisiais metais neskubėjo į Lietuvą sugrįžti ir kai kurie SA tarnaujantys Lietuvos karininkai. Ne visi ir jau esantys Lietuvoje karininkai atėjo į pagalbą. 1990–1991 m. nebuvo lietuvių karininkų ir iš Vakarų.

Stigo reikalingos teisinės bazės, tačiau buvo daug ryžto, idealizmo ir noro ginti nepriklausomybę, gerai dirbti.

Valstybei ir mums, kūrėjams, naują, nežinomą struktūrą – Pasienio apsaugos tarnybą (PAT), pradėjome formuoti 1990 m. rugsėjo pabaigoje. Nusprendėme kurti policinę sienos apsaugą su kai kuriais kariniais elementais. Buvo aišku, kad tuometinėmis sąlygomis, taip pat žvelgiant ir į ateitį, sovietinė sienos apsaugos sistema neįmanoma ir nereikalinga, nors buvo keistų karinių specialistų, kurie kategoriškai siūlė neginkluotus pasieniečius aptverti tvoromis, postus apstatyti betoniniais blokais, iškasti apkasus ir neva „ginti“ pasienio postus. Okupacinėmis sąlygomis buvo sunku ir pavojinga pasieniečius apginkluoti ir gerai parengti bei visiškai kontroliuoti kitų valstybių nepripažintą sieną. Reikėjo ieškoti tarpinių variantų, kad kiltų mažiau konfliktų, kurie tuomet buvo neišvengiami. Ir jie buvo surasti. Oficialiai ginkluotis neleido ir AT, Vyriausybės sprendimai, kad neduotume preteksto okupantams panaudoti jėgą.

Jau 1990 m. spalio 2 d., nors dar oficialiai ir nebuvo PAT, būsimų pasieniečių jėgomis Lazdijuose prieš sovietinę muitinę pastatėme Lietuvos laikiną pasienio kontrolės postą. Dirbome savaitę. Spalio pradžioje periodiškai kontroliavome Šalčininkų rajono pasienio kelius, kur ypač mėgino šeiminkauti kolaborantai.

1990 m. spalio 10 d. Vyriausybė patvirtino pasienio kontrolės postų išdėstymo schemą.

1990 m. spalio 15 d. Vyriausybė skyrė PAT etatus ir finansavimą. Tarnyba buvo sudaryta iš 2314 etatų. Pradžioje finansavimą gavome tik 1500 etatų (tuomet iš viso krašto apsaugos sistemoje buvo apie 1700 etatų). Reikėjo skubiai suformuoti 20 pasienio užkardų, 65 postus, 52 patrulinius barus, operatyvinę grupę. Pasienio apsaugos skyriaus, vėliau Pasienio apsaugos tarnybos viršininkas buvo tiesiogiai pavaldus KAD generaliniam direktoriui, vėliau krašto apsaugos ministrui. Tai rodo tarnybos svarbą. Tačiau tuometiniam krašto apsaugos sistemos vadovui neužteko ryžto PAT viršininką paskirti ir savo pavaduotoju, nors tai ir buvo svarstoma. 1991–1992 m. pavaduotojais tapo

mažiau svarbių ir vėliau sukurtų tarnybų vadovai (SKAT, Civilinės saugos). Tiesa, per 1991 m. sausio įvykius, kai teko nusivilti savo tuomet vieninteliu pavaduotoju, pasieniečių vadas buvo paskirtas gynybos vadu tapusio KAD generalinio direktoriaus pavaduotoju, t.y. gynybos vado pavaduotoju.

Kandidatų į tarnybą buvo. Tačiau iš esmės žmonių trūko, nes jų reikėjo skubiai ir daug, kruopščiai juos rinkome. Priimti pasieniečiai jau tą pačią dieną važiuodavo į postus mokytis, o jau po kelių dienų savarankiškai dirbo. Dažnai tekdavo budėti kelias paras iš eilės. Nebuvo laiko pasirngti.

Trūko uniformų. Deja, ne tik dėl to, kad nespėdavo jų siūti, bet ir dėl skirstymo ne pagal prioritetus besikuriančioms struktūroms. Nebuvo ir automobilių patru-liavimui. KAD nespėdavo išduoti tarnybinių pažymėjimų, aprūpinti postus staty-bininkų vagonėliais, kurie daug kur buvo vietoje pastatų. Pradėjome įrenginėti pasienio kontrolės punktus (PKP) ir pervažiavimo kliūtis sienos perimetre. Pa-sieniečiai į postus važinėjo ir pasienio ruože patruliavo asmeninėmis automašino-mis. Tuo pačiu metu ir mokėmės, rengėme darbo instrukcijas, Laikinojo pasienio apsaugos įstatymo projektą, kitus dokumentus. Pirmomis savaitėmis pasieniečiai kai kuriuose postuose budėjo apsirengę civiliniais rūbais, užsirišę žalius raiščius, prie laužų, kurie ir kelią apšviesdavo, ir šilumos teikdavo.

Kai kurių valstybės institucijų pagalba buvo tik formali, todėl pasienie-čiams teko atlikti ir nebūdingus darbus.

PAT ne tik saugojo valstybės sieną, bet ir 24 šalies rajonuose, kur buvo dislokuotos užkardos, siekė įtvirtinti nepriklausomybę.

1990 m. lapkričio pradžioje Vyriausybė sienos apsaugai skyrė 35 automobi-lius „Moskvič“ (AZLK 21412-01), 10 iš jų paėmė kiti departamento padaliniai.

1990 m. lapkričio 8 d. po ilgų debatų AT priėmė Laikinąjį pasienio apsau-gos įstatymą. Nuo to laiko pasieniečiai tapo pareigūnais, gavo tam tikras tei-ses, garantijas. Lapkričio mėn. jau veikė 50 PKP. Ten, kur dar neveikė postai, kaip ir visu pasienio ruožu, patruliavo užkardų patruliai, kurių didesnė dalis jau buvo suformuota. Ir visa tai buvo padaryta per mėnesį. Pradžioje vykdėme ir besikuriančio Muitinės departamento funkcijas.

1991 m. sausio įvykių išvakarėse tarnyboje tarnavo apie 1300 pasieniečių. Visi atėjo ginti Tėvynės. Pirmųjų pasieniečių motyvacija buvo stipri, nesu-bjektyvi, tarnyboje – gera psichologinė aplinka. Pirmieji pasieniečiai – tai šauliai, kiti – užsiregistravę savanoriais patriotiškai nusiteikę Lietuvos Res-publikos piliečiai, palikę stabilius, nepavojingus, gerai apmokamus darbus, 7 buvę SA kadriniai karininkai, kelios dešimtys buvusių SA atsargos karininkų, praporščikų, mičmanų, per 10 buvusių vidaus reikalų sistemos darbuotojų.

1990–1991 m. buvo sudėtinga operatyviai valdyti tarnybą, išsibarsčiusią po visą šalies teritoriją. Nurodymai daugiausia buvo žodžiu. To reikalavo ir konspiracija, negarantuota dokumentų apsauga. Dažnai departamento raštiški įsakymai žodžiu buvo koreguojami, atšaukiami. Telefonais naudojomės ribotai, nes žinojome, kad sovietai klausosi mūsų pokalbių.

Varėnos užkardos Stražių postas

Nuo pat pirmųjų dienų prasidėjo konfliktai postuose. Iš pradžių su kriminaliniais elementais, kolaborantais, Šalčininkų milicininkais, su tais Lietuvos piliečiais, kurie, ignoruodami sunkią Lietuvos ekonominę padėtį, norėjo išvežti deficitines prekes. Buvo ir fiziškai sunku atlikti pareigas, nes PKP pagal etatus pamainoje dirbo tik 4 beginkliai žmonės. Kai kur ir mažiau, nes ne visi postai buvo visai suformuoti. 4 patruliai turėjo kontroliuoti 20–30 km ruožą, neretai net ir be automobilio.

Gavus informacijos apie galimus valstybės objektų užpuolimus, PAT operatyvinė grupė jau nuo 1990 m. gruodžio pabaigos sustiprino AT apsaugą.

1991 m. sausio 8 d. rytą, prasidėjus neramumams, jau po valandos į AT susirinko apie 200 Vilniaus rajono ir Šalčininkų užkardų pasieniečių. Pavaikare suplaukė iš visų užkardų. Dalis pasieniečių visoje šalyje, išskyrus Šalčininkų užkardą ir Vilniaus rajono užkardos Medininkų postą, ir toliau budėjo

postuose, 3-4 paras nesikeisdami, nes dauguma būrėsi Aukščiausiojoje Taryboje, saugojo miestų ir rajonų valstybinės reikšmės objektus.

Sausio 10 d. AT viduje buvo per 600 gynėjų, iš jų apie 500 pasieniečių. Tą dieną iš AT į Vyriausybę buvo perkelta 52 Šalčininkų užkardos, į „Spaudos“ rūmus ir TV bokštą – po 15 Rokiškio užkardos pasieniečių. 10 Jurbarko posto pasieniečių buvo pasiūsti saugoti Vilniaus miesto savivaldybę. Ką patyrė gynėjai „Spaudos“ rūmuose ir TV bokšte, žinome.

AT buvo tik 2 tuomet KAD dirbę buvę kadriniai SA aukšto rango karininkai, nors iš viso jų KAD buvo 10. Visoje KAS dirbo per 30 buvusių SA visų rangų etatinių karininkų, bet per sausio įvykius AT jų buvo tik 12, iš jų 7 – PAT pasieniečiai.

Po sausio įvykių pasieniečiams prasidėjo dar sunkesnės dienos nei buvo iki tol. Daug ką reikėjo iš naujo sukurti, prasidėjo sovietų OMONo ir SA išpuoliai, ko nebuvo anksčiau. Buvo sudeginta, suniokota 14 postų, dar 6 buvo užpulti, bet nesunaikinti, žalojami ir žeminami pasieniečiai, vagiami ar naikinami jų asmeniniai daiktai. Vilniuje omonininkai apšaudė Šalčininkų užkardos autobusą, iš postų vežusį pasieniečius. Vienas pasienietis buvo sužeistas, du pagrobti ir sumušti. Nakties metu tris kartus buvo apšaudytas Šalčininkų pasienio postas. Čia įvyko ir incidentas, kurio metu buvo nušautas Baltarusijos milicininkas, šaudęs į pasieniečius. Šimtai grasinimų pareigūnams, dirbusiems postuose, kasdieniai konfliktai Lazdijų pasienio poste, kur norinčių išvažiuoti į Vakarus būdavo daugiau nei 5 km automobilių eilė. Ten konfliktus dažnai specialiai keldavo ir sovietinė muitinė, KGB.

Deja, neišvengėme ir aukų. 1991 m. gegužės 19 d. Lietuvos–Baltarusijos pasienyje tarnybos metu nušautas beginklis Šalčininkų užkardos Krakūnų posto pamainos viršininkas Gintaras Žagunis. Keistomis aplinkybėmis žuvo Švenčionių užkardos vadas Jonas Stuglys.

Apie 60 pasieniečių buvo sužeisti.

Žvilgtelėjus tik į 1991 m. sausio – vasario mėn. statistiką, galima įsivaizduoti tuometinę tarnybą PAT: užkardoms padaryti nuostoliai siekė 207 274,32 rb. O pasienio postų užpuolimai vis tęsėsi.

Po 1991 m sausio įvykių surengėme daugybę reidų, operacijų kolaborantams, SA ir OMONui nuraminti.

1991 m. kovo 18 d. iš dalies pakeitus tarnybos struktūrą sustiprinta Lazdijų užkarda, įrengtas papildomas postas.

1991 m. birželio 1 d. departamento Pasienio apsaugos skyrius, vadovavęs teritorinei PAT, reorganizuotas į Pasienio apsaugos tarnybą.

Lietuvos–Latvijos siena. Patrulinė tarnyba

1991 m. liepos 23 d. patvirtinta nauja vientisa tarnybos struktūra. Gauti papildomi 283 etatai, įsteigtos 3 papildomos užkardos, sustiprinti postai. Pažeisti kai kurie padalinių pavadinimai. Nuo šiol finansavimas PAT buvo skiriamas tiesiogiai, tarnybai suteikta teisė priimti kai kuriuos pareigūnus, todėl ji pradėjo dar sparčiau plėstis. PAT pakrančių apsaugos patruliai – Karinių jūrų pajėgų užuomazga – įsigijo patrolinius katerius. Pradėjome kontroliuoti sienos perimetrą iš oro, patruliuoti su žirgais. Mažesnė buvo priklausomybė nuo KAD, kuris per daug nesirūpino PAT.

1991 m. liepos mėn. Vyriausybės sprendimu VRM buvo perduotas Medininkų naujo kelio postas. Norėta, kad šalia Vilniaus valstybę reprezentuotų neseniai naujomis uniformomis aprengti ginkluoti policininkai. Tragišką šio pasienio posto ir muitinės likimą žinome. Lazdijų PKP ir kai kuriuos kitus kelio pasienio postus, kur reikėjo ginkluotos policijos pagalbos, VRM perimti nesutiko.

Tokiu intensyviu PAT kūrimosi laikotarpiu mus užklupo 1991 m. rugpjūčio pučas. Pučo metu pasieniečiai gynė AT, Vyriausybės rūmus, dirbo pasienio postuose.

Po pučo žlugimo oficialiai Rusija ir kitos valstybės pripažino Lietuvos nepriklausomybę. Pradėta perimti sovietines pasienio užkardas. Postuose imta išduoti Lietuvos Respublikos vizas, nes URM tam dar nebuvo pasirengusi. Prasidėjo pirmieji vizitai į užsienį, oficialus bendradarbiavimas, mokymasis Vakaruose.

1991 m. rugpjūčio pabaigoje gavome pirmuosius kovinius šaunamuosius ginklus.

Nuo 1991 m. vidurio patyrusius ir išmokytus pasieniečius pradėjo vilioti kiti besikuriantys KAS vienetai, policija.

1991 m. gruodžio 30 d. didelis būrys pasieniečių gavo pirmuosius karinius laipsnius.

Pirmieji pasieniečiai tapo Valstybės sienos apsaugos tarnybos (VSAT) prie VRM naujai sukurtų rinktinių vadais, Visagino pasieniečių mokyklos, policijos, VSD padalinių viršininkais, prokurorais, VAD darbuotojais, aukšto rango valstybės tarnautojais, žinomais verslininkais, net politikais. Bet, deja, nemažai yra ir vos galą su galu suduriančių, nusivylusių, išstumtų iš KAS, VSAT, todėl du iš jų iš nevilties net gražino Sausio 13 atminimo medalius.

Šiandieną iš pasieniečių ir pirmųjų KAS kūrėjų labiausiai žinomi karininkai yra plk.ltn. D.Užkuraitis, plk.ltn. Č.Šlėgaitis, plk.ltn. V.Mizgaitis, plk.ltn. R.Vaitulevičius, plk.ltn. V.Danys, plk.ltn. E.Krančiukas, plk.ltn. P.Grigas,

plk.ltn. A.Šakalis, mjr. D.Baranauskas, mjr. V.Reklaitis, mjr. V.Rupšys, mjr. J.Juodka, mjr. Z.Žulonas, mjr. J.Uogintas, mjr. V.Latvyis, kpt. E.Gabrėnas, kpt. E.Šepetys, kpt. P.Ramanauskas, kpt. V.Lumbė, kpt. J.Barškietis, kpt. V.Voveris, kpt. L.Striupas ir kt.

Ir šiuo metu veikia mūsų 1990–1991 m. sukurta struktūra, grindžiama tarnybos organizavimo principais.

Deja, sunkiu kūrimosi laikotarpiu susilaukėme ir kai kurių mūsų valstybės oficialių asmenų nepagrįstų priekaištų, trukdymų, ypač kai tvirtėjo Lietuvos nepriklausomybė. O tikros pagalbos iš jų kartais trūko. 1991 m. rudenį sumaištį pradėjo kelti ir atsiradusios interesų grupės. Pasitraukus realiai grėsmei, kai kurie pasieniečiai buvo nepagrįstai persekiojami, šmeižiami, ignorojami. Gerai, kad visa tai jau praeityje. Tik keli žinomi nevykėliai, teismo pripažinti šmeižikais, dar mėgina kelti sumaištį, net perrašinėti visiems žinomus tragiškus istorinius įvykius, fabrikuoti nebūtus dalykus. Jų atžvilgiu KAS vadovybė galėtų griežčiau elgtis. Tačiau ne vienas šimtas pirmųjų pasieniečių iki šiol dar negavę net Sausio 13 atminimo ir Lietuvos kariuomenės kūrėjo savanorio medalių. Apie kokius nors kitus apdovanojimus, kurių jau yra nemažai, ir nekalbu. Kartais pamirštami pasieniečiai ir renginiuose ar KAS leidiniuose, nušviečiančiuose krašto apsaugos istoriją. Laikas pradėti KAS istorija aktyviau rūpintis Krašto apsaugos ministerijai. Kad ji būtų objektyviai ir visa fiksuojama nepriklausomų, nesuinteresuotų specialistų. Iki šiol neva „istoriją“ daugiausia tik kūrė, o ne fiksavo, privatūs ar KAM paskirti suinteresuoti asmenys, ir dažniausiai tik apie save.

Ne viską galima ir reikėtų vertinti iš šiandienos pozicijų, pagal dabartines žinias, patirtį. Būtina įvertinti tuometines sąlygas.

Manau, kad 1990–1991 m. dirbome gerai, sąžiningai, Tėvynės labui, ir mūsų sprendimai buvo optimalūs, nors ir neišvengėme klaidų.

SAUSUMOS (LAUKO) KARIUOMENĖS ATKŪRIMO PRADŽIA

BRIG. GEN. ČESLOVAS JEZERSKAS

Gerbiamieji kolegos!

Pasitelkęs istorines nuotraukas, kurių daugelio autorius anksti Anapilin iškeliavęs fotografas Tadas Dambrauskas, trumpai Jums priminsiu, kaip buvo atkurta Lietuvos sausumos (lauko) kariuomenė.

Taigi, 1990-ieji. 1990 m. balandžio 25 d. buvo įsteigtas Krašto apsaugos departamentas. Jo pirmuoju ir vieninteliu direktoriumi buvo Audrius Butkevičius. Neseniai Nepriklausomybę paskelbusios Lietu-

vos teritorijoje tada dar buvo daug svetimų kariuomenės. Bet nenumaldomo laisvės troškimo ir prieškarinio kovų dvasios įkvėpti norėjome kuo greičiau

Karinio-techninio sporto klubo nariai

stoti ginti Lietuvą, bet atvirai kurti lietuviškas karines pajėgas buvo pavojinga ir netikslinga, norint nesuteikti preteksto panaudoti karinę jėgą prieš KAD. Todėl direktoriaus įsakymu Nr. 1 buvo įkurtas Karinis-techninis sporto klubas prie Krašto apsaugos departamento. Šio klubo nuostatus parašė Kauno miesto tarybos pirmininkas advokatas Gintaras Pukas. KAD generalinis direktorius 1990 m. birželio 18 dienos įsakymu Nr. 3 įgaliavo savo patarėją Artūrą Merkį sudaryti sutartis su organizacijomis dėl objektų apsaugos (Krašto apsaugos departamente buvo patvirtinti tik 37 etatai, todėl Karinis-techninis klubas turėjo pats rūpintis savo finansavimu).

Vėliau jo pagrindu buvo suformuotos Atskiroji apsaugos ir Garbės sargybos kuopos. Iki tragiškųjų Sausio įvykių Garbės sargybos kuopos kariai dalyvavo daugelyje jaunos valstybės šventinių renginių. Uniformuoti vyrai būdavo džiaugsmingai sutinkami ir pagerbiami.

1991-ieji metai. Prisiminkime sausio–rugpjūčio mėnesių įvykius. Tie metai buvo ypač svarbūs šaliai. Sausio pradžioje Apsaugos kuopos kariai tapo Parlamento gynėjais. Vilkėjome pirmąsias juodas uniformas, praktiškai buvome beginkliai, bet ryžto ir valios turėjome daug.

1990 m. lapkričio 23 d. Nežinomojo kareivio perlaidojimas Kaune, Vytauto Didžiojo karo muziejaus kiemyje

1991 m. pradžioje, po sausio įvykių, Aukščiausioji Taryba priima sprendimą dėl pirmojo jaunuolių šaukimo į būtinąją karo tarnybą. Krašto apsaugos departamento direktorius Audrius Butkevičius, vykdydamas Aukščiausiosios Tarybos sprendimą, savo 1991 m. vasario 22 d. įsakymu Nr. 13 „Dėl mokymo proceso gerinimo“ sujungė Atskirąją apsaugos ir Garbės sargybos kuopas į vieną bendrą junginį, kuris pavadinamas Mokomuoju junginiu ir padalijamas į 1-ąją ir 2-ąją kuopas. Junginio vadu skiriamas Česlovas Jezerkas, štabo viršininku – Algis Vaičeliūnas, I kuopos vadu – Rimantas Baltušis, II kuopos vadu – Pranas Kasteckas. Junginys buvo komplektuojamas savanoriškumo principu. Taigi Mokomajame junginyje buvo pradėti rengti pirmieji nepriklausomos Lietuvos kariuomenės skyrininkai, būrininkai ir būrių vadai – taip buvo ruošiamasi pirmojo būtiniosios karo tarnybos karių priėmimui. Galima sakyti, kad įkūrus šį junginį prasidėjo jau tikras gyvenimas – griežta dienvartė, mokymai ir pratybos. Nors daug dėmesio buvo skiriama fiziniam pasirėngimui, bet kariai mokėsi ir šaudyti, ir šokti iš lėktuvo, ir taktinių gudrybių. Rasdavosi vis daugiau ir grynai kariškų užduočių.

Parlamento gynybos klausimų aptarimas – Č. Jezerkas, A. Butkevičius

Mokomojo junginio kariai. Dešinėje – junginio vadas Č. Jezerskas

Mokomojo junginio kariai 1991 m. kovo 11 d. parade. Dešinėje – junginio vadas Č. Jezerskas

Mokomojo junginio kariai 1991 m. kovo 11 d. dalyvavo parade, skirtame pirmosioms Nepriklausomybės metinėms pažymėti. Po truputį mezgėsi tarptautiniai ryšiai. Pas mus mokytis atvyko grupė Latvijos karių. 1993 m. gegužės 27–28 dienomis Latvijoje įvyko pirmosios bendros Baltijos valstybių karinės pratybos. Jose dalyvavo Latvijos karinių pajėgų kuopa „Lūšys“, Estijos – „Kaukolės“ ir Lietuvos – lauko kariuomenės brigados „Geležinis Vilkas“ kariai.

1991 m. pabaigoje didžiulės permainos prasidėjo žlugus kariniam pučui Maskvoje. 1991 m. lapkričio 14 d. Mokomasis junginys buvo performuotas į Greitojo reagavimo motodesantinę brigadą. Tai buvo pirmas reguliarus Lietuvos kariuomenės dalinys, į kurį tuoj pat buvo pašaukti pirmieji būtiniosios karo tarnybos kariai. Pirmuoju brigados vadu buvau paskirtas aš, brigados štabo viršininku – Valdas Tutkus.

1991 m. rugsėjo 1 d. Mokomojo junginio vado įsakymu Jurbarke buvo įkurtas greitojo reagavimo būrys. Būrio vadu paskiriamas Česlovas Šlėgaitis. Po kelių dienų įkurtas Raseinių greitojo reagavimo būrys. Būrio vadu paskiriamas Alius Bartulis. Spalio 24 d. susijungus šiems būriams buvo įkurta Jurbarko greitojo reagavimo kuopa, kuopos vadu paskiriamas Česlovas Šlėgaitis. Tų pačių metų pabaigoje Marijampolėje įkuriami Marijampolės greitojo reagavimo kuopa, kuopos vadu paskiriamas Linas Gudelevičius.

1991 m. gruodžio 1 d. Panevėžyje įkuriamas Karaliaus Mindaugo motodesantinis (dabar motorizuotasis) pėstininkų batalionas, bataliono vadu paskiriamas Algis Vaičeliūnas.

Gruodžio 3 d. Kaune, buvusios kuopos pagrindu (kuopos vadas Milevičius), įkuriamas Greitojo reagavimo rinktinės Kauno batalionas (dabar Vytauto Didžiojo jėgerių batalionas), jo vadu paskiriamas Jonas Vytautas Žukas.

Tų pačių metų gruodžio 4 d. Vilniuje įkuriamas Greitojo reagavimo rinktinės Vilniaus motodesantinis batalionas (dabar Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Algirdo mechanizuotasis pėstininkų batalionas), netrukus batalionas perdislokuojamas į Rūdininkus ir bataliono vadu paskiriamas Pranas Kasteckas. 1991 m. gruodžio 30 d. Lietuvos Respublikos ministro pirmininko Gedimino Vagnoriaus potvarkiu krašto apsaugos kūrėjams buvo suteikti pirmieji karininkų laipsniai.

Atėjo 1992-ieji. Sausio 13-ąją, minint prieš metus vykusius tragiškus įvykius, už drąsą ir pasiaukojimą ginant Lietuvos Respublikos nepriklausomybę sausio–rugpjūčio mėnesiais, grupė brigados karių, savanorių ir pasieniečių buvo apdovanoti valstybiniais apdovanojimais. Apdovanojimus įteikė tuometinis Lietuvos Respublikos Seimo pirmininkas Vytautas Landsbergis.

Grupė apdovanotųjų. Centre Aukščiausiosios Tarybos – Atkuriamojo Seimo pirmininkas Vytautas Landsbergis

Štai dar kelios datos, svarbios mūsų kariuomenės istorijai.

1992 m. balandžio mėn. Karmėlavoje, Kauno raj., įkuriama Motorizuotosios pėstininkų brigados „Geležinis Vilkas“ inžinerijos kuopa. Tų pačių metų birželio mėnesį įsi-gyjamas pontoninis tiltas su komplektu visos reikiamos technikos, kuri tampa pagrindine kuopos technika. Nuo 1992 m. daliniui vadovauja plk. J. Salickas.

1992 m. rugsėjo 29 d. Lauko kariuomenės brigados vado pulkininko leitenanto Česlovo Jezerško įsakymu Alytuje įkuriama Alytaus motodesantinė kuopa. Kuopa dislokuojama įvairiose vietose. Kuopos vadu paskiriamas Antanas Baniukevičius.

1992 m. sausio 2 d. Šiauliuose įkuriamas Kunigaikščio Vaidoto motorizuotasis pėstininkų batalionas (dabar Kunigaikščio Vaidoto tiesioginės paramos logistikos batalionas). Bataliono vadu paskiriamas plk. ltn. Vytautas Lukavičius.

Liepos 19 d. Klaipėdoje įkuriamas 7-asis dragūnų pamario gynybos batalionas (dabar Krašto apsaugos savanorių pajėgų Lietuvos didžiojo kunigaikščio Butigeidžio dragūnų mokomasis batalionas), Bataliono vadu buvo paskirtas kpt. Rimantas Baltušis (dabar amžiną atilsį).

Tais pačiais metais sausio 16 d. prie Jurbarko greitojo reagavimo kuopos prijungiamas Raseinių kuopa. Šis įvykis davė užuomazgą Tauragės motodesantiniam batalionui, ir 1992 m. rugpjūčio 15 d. Tauragėje įkuriamas „Geležinio Vilko“ motodesantinis pėstininkų batalionas (dabar Lietuvos didžiojo kunigaikščio Kęstučio motorizuotasis pėstininkų batalionas), kurio vadu paskiriamas mjr. Stasys Levulis.

Tų pačių metų birželio 6 d. Lauko kariuomenės Pirmajai motodesantinei brigadai suteikiamas „Geležinio Vilko“ vardas. Kitą, birželio 7 dieną, viena iš „Geležinio Vilko“ brigados kuopų jau vykdė kovinę užduotį – periminėjo Lietuvos–Lenkijos valstybinės sienos apsaugą iš sovietų pasieniečių. Kuopai vadovauti paskyriau Liną Gudelevičių ir išvykome į Lietuvos–Lenkijos pasienyje esančią Vištyčio užkardą. Suvokdamas ypatingą šio momento reikšmę (sovietų pasieniečiai tebesaugojo neegzistuojančią TSRS valstybinę sieną ir bet kurią akimirką galėjo kilti rimtas pasienio incidentas), kartu su mumis

Rimantas Baltušis

Krašto apsaugos ministras A. Butkevičius duoda paskutinius nurodymus prieš perimant Lietuvos–Lenkijos sienos apsaugą 1992 m.

vyksta ir KAD generalinis direktorius Audrius Butkevičius. Tomis dienomis iš sovietų pasieniečių, nuo Vištyčio iki Kauknorio užkardų, buvo perimta Lietuvos–Lenkijos valstybinė sienos apsauga. „Geležinio Vilko“ brigados kariai taip pat aktyviai dalyvavo išvedant iš Lietuvos sovietinę kariuomenę ir perimant jos paliekamas teritorijas bei pastatus.

1992 m. lapkričio 18 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo nutarimu Nr. I-3055 Lauko kariuomenės Motodesantinės greitojo reagavimo brigados vadu patvirtinamas pulkininkas leitenantas Česlovas Jezerkas.

Per 1992 metus sukuriama ir ima funkcionuoti 6 brigados batalionai, kurie buvo dislokuoti Vilniuje, Kaune, Panevėžyje, Klaipėdoje, Šiauliuose, Tauragėje, ir dvi kuopos – Alytuje ir Marijampolėje, kurių pagrindu buvo suformuoti batalionai. Brigadoje, be Garbės sargybos orkestro, funkcionavo ir inžinerinė bei komendantinė kuopos, kurios taip pat, kaip ir Alytaus bei Mari-

jampolės kuopos, batalionais tapo vėliau. Tais pačiais metais, siekiant užtikrinti Lietuvos kariuomenės tradicijų tęstinumą, batalionams suteikiami tarpukario Lietuvos pėstininkų pulkų vardai.

Nors 1993 m. pradžioje Lietuvoje dar buvo ir svetimoms kariuomenės dalinių, sava, lietuviška kariuomenė toliau sparčiai žengė į priekį – augo kiekybiškai, tobulėjo kokybiškai.

1993 m. kovo 1 d. Marijampolėje vietoj buvusios greitojo reagavimo kuopos įkuriamas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytenio motorizuotasis pėstininkų batalionas (dabar Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytenio bendrosios paramos logistikos batalionas). Po mėnesio, balandžio 5 d., Vilniuje, siekiant užtikrinti Krašto apsaugos ministerijos pastato ir kitų objektų apsaugą, Lauko kariuomenės brigados komendantinės kuopos pagrindu įkuriamas ir Atskirasis komendantinis batalionas (dabar Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino štabo batalionas).

Pagaliau atėjo ilgai laukta 1993 m. rugpjūčio 31-oji. Vėl vakarą iš Lietuvos traukiniais išvyko paskutiniai Rusijos kariuomenės daliniai.

1993 m. rugsėjo mėn. Alytuje įkuriamas atskirasis taikos palaikymo batalionas motodesantinės kuopos pagrindu, o gruodžio 29 d. Alytuje įkuriamas Alytaus motodesantinės batalionas. Nuo 1992 m. rugsėjo 21 d. batalionui vadovavo plk. lt. Antanas Ramaška.

Jie jau nebesugrįš

Dar kartą turiu paminėti šią Lietuvai svarbią datą – 1993 m. rugpjūčio 31-oji. Kaip tik šią mes turime nulenkti galvas prieš mūsų tėvus ir senelius, pasipriešinimo kovų dalyvius, nes tik jų begalinio laisvės troškimo įkvėpti mes užbaigėme jų pradėtą kovą. Lietuva tapo visiškai laisva, de facto pasibaigė Lietuvos okupacija. Lietuvos kariuomenė galėjo stiprėti ir tobulėti jau visiškai laisvoje šalyje.

LIETUVOS KARIUOMENĖS VADO INSTITUCIJOS ATKŪRIMAS

ATS. GEN. MIR. JONAS ANDRIŠKEVIČIUS

Jau 15 metų krašto apsaugos sistemai. Gal derėtų sakyti – dar tik. Bet vienaip ar kitaip – 15. Garbūs pranešėjai, sistemos kūrėjai ir veteranai, devintojo dešimtmečio pabaigos ir dešimtojo dešimtmečio pradžios įvykių liudininkai papasakojo savo išgyvenimus. Aš imuosi savo misijos – kalbėti apie Lietuvos kariuomenės vado instituciją, kurios nebuvo Lietuvoje 52 metus.

Neturiu jokios teisės sakyti, kad nebuvo nieko padaryta iki kariuomenės vado institucijos įteisinimo ir jo paskyrimo. Buvo padaryta labai daug. Savanorių vienetai, brigada, net su aštuoniais batalionais, vadovavimo struktūrų pradmenys jau radosi. Tačiau apie kariuomenę 1992 m. rugpjūčio „Naujajame dienovidyje“ Nijolė Gaškaitė rašė: „... vėl, kaip ir tąsyk, kuriama Lietuvos kariuomenė. Iš nieko ir iš visko.“

Respublikos Prezidentas A. Brazauskas skelbia dekretą dėl plk. J. Andriškevičiaus paskyrimo kariuomenės vado. 1993 spalio 20 d.

O padėtis buvo maždaug tokia: iš prieškario Lietuvos kariuomenės buvo likę tik ideologiniai pamatai. Teorinė prieškario bazė buvo sunkiai pritaikoma, blaškytasi tarp įvairių nuomonių. Likę gyvi vyresnio amžiaus prieškario kariškiai atėjo nuoširdžiai padėti, tačiau neturėjo didesnės patirties dirbti aukštuose štabuose, planuoti valstybės gynybą ir jai rengti žmones. Aukštesnio rango karininkai arba buvo sunaikinti per represijas, arba atgulė amžinam poilsiui miškuose. Susibūrę į daugybę visuomeninių organizacijų kariškais pavadinimais jie daug prisidėjo ir prisideda prie karinio patriotinio auklėjimo, nors kai kurie iš pradžių nemažai laiko sugaišo savo žygdarbiams įvardyti, laipsniams bei apdovanojimams gauti. O visi kiti pakartojo 1918 m. variantą: rinkosi į gimtąją šalį kas iš Kamčiatkos, kas iš Kuškos, kas iš Kaliningrado, kas iš Murmansko, lydimi sovietmečio karinės teorijos ir praktikos. Kartu su grįžtančia į Tėvynę lietuvių karininkija į bendrą rikiuotę stojo ir tie vyrai, kurie nebuvo dėvėję sovietinės uniformos. Jie sunkiau priprato prie karinės rikiuotės, tačiau buvo apsaugoti nuo žodžių – „buvęs sovietinis karininkas“.

Kariuomenės padėtį 1993 m. atskleidžia ir toks tų metų balandžio 8 d. „Krašto apsaugoje“ spausdintas savanorio Valdo Sutkaus straipsnelis. Autorius rašė: „Šiandieninė politinė padėtis, neramumai Rytuose vėl skatina apsispręsti. Deja, valstybės pozicija nacionalinio saugumo klausimu iki šiol nesuformuota, o jau sukurtas kariuomenės finansavimas toli gražu nepakankamas. Mažėjant pradiniam kūrimosi entuziazmui ir patriotizmo jausmą slopinant akivaizdžiam poreikiui išmaitinti savo šeimas, nemažai Lietuvos kariškių gelbėjasi individualiai ir paprasčiausiu būdu: palieka kariuomenę ir susiranda geriau apmokamą darbą.“

Tenka išgirsti įvairių nuomonių apie tų dienų karinių dalinių kovinį rengimą, rengimo taktiką ir strategiją. Kiekvienam iš mūsų aišku, kad tiems dalykams sąlygos turėjo įtakos, o neretai ir lėmė užduočių vykdymo būdus ir metodus. Trejetą metų Lietuvos kariniai vienetai turėjo vykdyti savo užduotis, kai Lietuvos valstybės teritorijoje buvo daugiau kaip penkios svetimos valstybės kariuomenės divizijos ir dešimtys kitų jos vienetų. Pirmosios karinio rengimo pratybos, prasidėjusios sporto salėse, uždaroje šaudyklose bei Aukščiausiosios Tarybos – Atkuriamojo Seimo rūmuose, negali būti aptarinėjamos – kitų sąlygų tuomet nebuvo. Palaipsniui išvedant svetimą kariuomenę, keitėsi sąlygos ir galimybės, tačiau vis dar nepakankamai vyko kovinis rengimas. Kiekvienas vienetas sukosi kaip galėjo, o centrinės KAD struktūros ne visada galėjo turėti reikiamos įtakos. Buvo steigiami mokymo skyriai, valdybos. Pirmieji karinio rengimo vadovai neturėjo nieko kito – tik tarpukario statutus ir tarybinius vadovėlius rusų kalba bei šokią tokią organizavimo praktiką.

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, pagal tuometinį kariuomenės apsiginklavimo lygį karinėms struktūroms ypač trūko pėstininkų specialistų, nors ir buvo karininkų, baigusią motorizuotų šaulių karininkų mokyklą, sausumos pajėgų karo akademijas. Dėl šios priežasties dalis karininkų privalėjo persikvalifikuoti. Kiek paprasčiau buvo perprasti karinį administravimą, vadovavimą, tačiau dirbant su kareiviu – pėstininku tekdavo patirti nemažai sunkumų. Kadangi nebuvo vadovėlių, metodinės literatūros, statutų, galėjo žlugti karinis mokymas ir mokslas. Daugiausia patirties turėjo Karininkų kursai (vėliau tapę Puskarininkų mokykla) Kaune. Gerai prisimenu 1991–1992 metų žiemą, kai į mokymo centrą surinkti tuometinių SKAT rinktinių vadai pradėjo planinius mokymus. Džiugu prisiminti, kai po mokymų vienas kitas atėjo į SKAT mokymo centrą ir padėkojo už naudingas pratybas.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos numatytos kariuomenės vado institucijos kūrimas sukėlė nemažai diskusijų. Tačiau 1993 m. liepos 15d. Seimas priima Laikinąjį Lietuvos Respublikos kariuomenės vadovybės įstatymą, kuriame apibrėžiama prezidento, krašto apsaugos ministro ir kariuomenės vado vieta valstybėje, vadovaujant ginkluotosioms pajėgoms, nesant daugelio kitų dokumentų, apibrėžiančių valdymo teisinę sistemą.

Man, tuo metu dirbusiam Karo mokyklos viršininku, kariuomenės vado skyrimo motyvai atrodė labai suprantami. Nors prieškario Lietuvos kariuomenės kariškių ir nepavyko atskirti nuo politikavimo (per tą laikotarpį buvo 17 bandytų įvykdyti arba įvykdytų valstybės perversmų, iš kurių 11-oje dalyvavo kariškiai), tapęs pokario krašto apsaugos pareigūnu, aš buvau griežtas tokių pastangų šalininkas. Nemaniau ir nemanau, kad kurios nors partijos narys, nesustabdęs savo partinių įsipareigojimų, turėtų teisę tiesiogiai vadovauti kariniams vienetams.

Diskusijose apie kariuomenės vado instituciją tuometinis krašto apsaugos ministras A. Butkevičius yra sakęs: „Kariuomenės vado institucija yra archaizmas, t.y. karinė pozicija, kuri įvairiais aspektais dubliuoja ministrą. Ir dėl to atsiranda karinių struktūrų dvišaldystė ir dvilypumas. Tokia padėtis neleidžia tinkamai įgyvendinti civilinių arba demokratinės kontrolės principų karinėse pajėgose.“

Diskusijose dėl kariuomenės vado personalijos aš nebuvau tarp pirmųjų kandidatų. Spauldoje buvo minima daugiau pavardžių siūlomų karininkų, kurie labai garbingai dirbo arba ir dabar dirba krašto apsaugos sistemoje.

1993 m. rusėjo mėnesio viduryje buvau iškvieistas pas Lietuvos Respublikos prezidentą pokalbio. Davus sutikimą, prasidėjo darbas Seimo komitetuo-

se. Seime nuomonės tiek apie instituciją, tiek apie mano kandidatūrą irgi buvo įvairios. Nacionalinio saugumo komiteto narių nuomonės taip pat skyrėsi. Pvz., Seimo Nacionalinio saugumo komiteto pirmininkas V. Petkevičius sakė, kad tik per jo lavoną aš galėsiu būti paskirtas kariuomenės vadu. Kituose komitetuose pokalbiai irgi buvo įdomūs.

Kadangi kandidatą pateikė „kairysis“ prezidentas, Seimo opozicija pareiškė, kad nebalsuos „už“. Paskelbus balsavimą dėl kariuomenės vado Seimas balsavo: 57 už, 3 prieš, 31 susilaikė.

Atsiradusi kariuomenės vado institucija krašto apsaugos sistemoje buvo lyg ir nelauktas kūdikis. Ji suvaržė kažkieno galias, atsirado nereikalingas oponentas iki tol nediskutuojamais klausimais. Pačioje ministerijoje požiūris į šį pareigūną buvo gana atsargus. Mano, kaip kariuomenės vado, nenoras pabrėžti politines simpatijas ir antipatijas vertė politikus laikyti šį pareigūną atokiau nuo savęs.

Rimtose diskusijose vyko ministerijoje – kokius egzistuojančius vienetus priskirti kariuomenei, o kokius palikti tiesioginiam KAM pavaldumui. Ne kartą „iš rankų į rankas“ ėjo, Karo medicinos tarnyba, Transporto tarnyba,

Generolo laipsnio suteikimo J. Andriškevičiui ceremonija Katedros aikštėje

Karo mokykla (akademija), kitos tarnybos, susijusios su kariuomenės materialiniu aprūpinimu, koviniu parengimu, švietimu ir ugdymu. Daugiausia diskutavo Krašto apsaugos ministerijos vadovybė ir kariuomenės vadas dėl kariuomenės biudžeto formavimo ir valdymo, kariuomenės štabo vietos krašto gynybos sistemoje ir t.t. Nors ateityje dar nemažai teko tobulinti kariuomenės finansų ir turto valdymą, bet sveika logika nugalėjo. Šiandien kariuomenės vadas programų pagrindu sudaro kariuomenės biudžetą, apgina jį ir atsako už tinkamą jo naudojimą.

1993 m. rugsėjo 30 d. „Lietuvos rytas“ išspausdino pokalbius su keletu to meto vadovaujančių krašto apsaugos pareigūnų. Krašto apsaugos ministro pavaduotojas Š. Vasiliauskas tiksliai apibūdino tuometinę situaciją, sakydamas, kad vykdyti kariuomenės vado funkcijas bus labai sunku, nes neparengti įstatymai. To meto įstatymai prieštaravo vienas kitam. Pvz., vienas iš jų numatė, kad SKAT rinktinių vadai yra pavaldūs kariuomenės vadui, o SKAT štabo viršininkas (dabar – KASP vadas) – nepavaldus.

Mano pirmoji kalba iš Seimo tribūnos buvo trumpa. Akcentavau svarbiausias savo darbo gaires: aktyvus dalyvavimas Partnerystės taikos labai prognoze, struktūrų stabilizavimas, kovinis rengimas, kovinė parengtis.

Praėjus 15 metų nuo sistemos steigimo ir daugiau nei 11 metų nuo kariuomenės vado paskyrimo, daug kas dabar atrodo naivu ir net juokinga. Pvz., 1993 m. lapkričio 23–25 d. pirmasis naujai paskirtų krašto apsaugos ministro ir kariuomenės vado vizitas į Briuselį, NATO karinę vadavietę. Buvome pristatyti generalitetui. Tuometinės Lietuvos generolo aprangos nedrįstu atiduoti į muziejų vien dėl to, kad žmonės gali nepatikėti, kad tai tiesa.

Kariuomenės materialinis aprūpinimas buvo tikrai varganas. Ir tai, kad karys turėjo keliolika kovinių šovinių per mokymosi periodą, nėra anekdotas. Tik didelėmis Krašto apsaugos ministerijos vadovybės pastangomis reikalai judėjo į priekį, nes didžioji tuometinio Seimo Nacionalinio saugumo komiteto dalis savos kariuomenės labiau nemėgo, negu palaikė. Dažnai tą nepalaikymą lemdavo asmeninė antipatija.

Nepaisant visų negandų, Lietuvos trispalvė suplevė savo tarptautinėse pratybose, vėliau ir tarptautinėse taikos palaikymo misijose.

Lietuvos kariuomenės vado darbe didelį vaidmenį suvaidino žmonės, atvykę iš užsienio. Daugybė vizitų, su kuriais lankėsi draugiškų valstybių kariiniai vadovai, rodė nuoširdų domėjimąsi karių pasiekimais, žavėjimąsi jų patriotizmu, noru apginti savo kraštą, mokytis ir išmokti. Vyriausybėje, Seime skaitytuose pranešimuose buvo aiškinamos bendros pozicijos ir būsimos

Septynių Baltijos valstybių kariuomenių vadų susitikimas Druskininkuose. 1998 m.

užduotys. Pirmieji iš užsienio šalių atvykę dirbti buvę kariškiai ėmėsi mokyti vakarietišku procedūrų, teorijos ir praktikos. Jų žinios ir praktika labai praverė Lietuvai integruojantis į NATO ir Europos Sąjungą.

Kaip pirmasis pokario atkurtos nepriklausomos Lietuvos kariuomenės vadas apibendrinamas noriu pasakyti, kad buvo metas, kuomet kito tarptautinio saugumo samprata, keitėsi grėsmės, požiūris į valstybės saugumą ir gynybos metodus, tačiau nesikeitė lietuvių ryžtas ginti savo kraštą. Tą ryžtą įgyvendinti pavesta krašto apsaugos sistemos vadovams, kariuomenės vadui. Kiek turiu lietuviško ryžto ir išmanymo tą dariau aš, tą darė ir daro kiti generolai, perėmę kariuomenės vado skeptrą.

15 metų parodė, kad krašto apsaugos sistema tapo viena stabiliausių, geriausiai suprantančių savo vietą valstybėje ir pasaulyje struktūrų. Sveikinu visus su šiuo dar jaunatvišku jubiliejumi ir linkiu stiprybės ir sėkmės darbuose Tėvynės labui.

Kariuomenės vado atsisveikinimo kalba. 1999 liepos 1 d.

TARPTAUTINIAI PROJEKTAI IR JŲ REIKŠMĖ KRAŠTO APSAUGOS SISTEMAI

AMBASADORIUS LINAS LINKEVIČIUS

Žvelgiant į 15 metų krašto apsaugos sistemos nueitą kelią, būtinai turime pabrėžti tarptautinio bendradarbiavimo svarbą. Akivaizdu, jog būtent tarptautinis aspektas lėmė daugelį mūsų pasirinktų prioritetų, padėjo rengti naujos kartos specialistus, sparčiau diegti NATO standartus. Mūsų tarptautiniai ryšiai labai reikšmingai prisidėjo prie to, kad krašto apsaugos sistema, jos vadovavimo grandys taptų vienomis moderniausių ir efektyviausių dirbančių valstybinės valdžios struktūrų.

Diskusijos dėl mūsų krašto ateities, saugumo sistemos pirmomis atkurtos valstybės dienomis niekuo nepriminė tu prioritetų ir visuotinai sutartų Lietuvos nacionalinio saugumo pagrindų, kuriuos sukūrėme šiandieną. Jei kas pamėgintų atsiversti tuometinės Aukščiausiosios Tarybos posėdžių stenogramas, išvystų kiek netikėtų kalbų. Dauguma deputatų labai skeptiškai atsiliepė apie kariuomenės kūrimą. Svetimos kariuomenės buvimas buvo toks sunkus reliktas, kad daugeliui nesinorėjo jokios. Vyravo neutralios valstybės vizija, o siūlymai įsteigti gynybos ministeriją kai kam asocijavosi su košmarišku sapnu arba, geriausiu atveju, – su provokacija Rytų kaimyno akivaizdoje.

Kad ir kaip ten būtų, bet ryšiai su Vakarų gynybos politikos ekspertais, tuometinių valstybės ir krašto apsaugos vadovų susitikimai su NATO generalliniu sekretoriumi Manfredu Verneriu labai greitai viską sustatė į savo vietas. Jau 1992–1993 metais mažai kas abejojo, kad tik tarptautinės saugumo garantijos pasitarnaus normaliai mūsų krašto raidai, kad viena Lietuva niekuomet nesugebės garantuoti savo saugumo ir tiesiog privalo intensyvinti santykius su Aljansu. Buvo labai svarbu šiais pagrindiniais užsienio ir saugumo politikos klausimais pasiekti visuotinį sutarimą. Žinant to meto politinę priešpriešą labai nelengva buvo sutarti net dėl smulkmenų, todėl pagrindinių parlamentinių partijų sutarimas integracijos į NATO klausimu tikrai laikytinas esminiu

JAV gynybos sekretoriaus W. Prerry vizitas į Lietuvą. 1995 m. lapkričio 21 d.

sprendimu, lėmusiu tokią palyginti greitą ir efektyvią Lietuvos saugumo politikos įgyvendinimo raidą. Šis politinis sutarimas buvo išreikštas 1994 m. sausio 4 d. Lietuvos prezidento A. Brazausko laiške NATO generaliniam sekretoriui M. Vernerui – Lietuva pareiškė sieksianti tapti NATO nare. Įdomu pažymėti, kad tokių laiškų ar pareiškimų dėl stojimo į NATO prašymai nėra taikomi NATO praktikoje, bet to mūsų šaliai reikėjo tiek vidaus, tiek išoriniu požiūriu – kad pademonstruotume sau ir visiems, jog mūsų siekis atspindi visos tautos lūkesčius ir Lietuva tai laiko savo užsienio politikos prioritetu. Tai buvo pirmas akmuo į sutarimo, konsensuso kūrimo pamatus. Dabar tai pateikiama kaip pavyzdys kitoms šalims. Kitas konsensuso kūrimo žingsnis buvo 1996 metais Seime visuotiniu sutarimu priimtas Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas. Jame buvo pabrėžta integracijos į NATO, demokratinės ginkluotųjų pajėgų kontrolės principų taikymo svarba. Žvelgiant iš šių dienų pozicijų tas įstatymas atrodo kiek keistokai – lyg koks nacionalinio saugumo strategijos ir konkrečių tą strategiją įgyvendinančių įstatymų mišinys, bet tai buvo sutarimu pagrįstas kolektyvinis bandymas tęsti tą 1994 m. pareiškta bendrą valią. Toliau būtų galima paminėti partijų susitarimą dėl gynybos 2001–2004 m. Vėlgi akivaizdus pavyzdys, demonstruojantis visų Lietuvos politinių jėgų bendrą valią įgyvendinti gynybos reformą, siekti NATO standartų, daly-

vauti tarptautinėse operacijose ir, kas buvo labai vertinama mūsų akylų oponentų ir kritikų Vakaruose, susitarimas šalies gynybai skirti ne mažiau kaip 2 proc. bendrojo vidaus produkto. Šis susitarimas vėliau, 2004 m., buvo pratęstas dar ketverių metų laikotarpiui – iki 2008 m. Dar vienas konsensuso kūrimo pavyzdys – 2002 metais visuotiniu sutarimu Seime patvirtinta Nacionalinio saugumo strategija. Taigi žingsnis po žingsnio buvo kuriami pamatai ir, kas ne mažiau svarbu, atliekami praktiniai darbai. Nuo 1994 m. Lietuva praktiškai pasinaudojo visomis jai suteiktomis praktinio bendradarbiavimo su NATO galimybėmis. Viena pirmųjų (formaliai antra po Rumunijos) pasirašė vadinamąjį partnerystės taikos labui pagrindų dokumentą, viena pirmųjų atidarė NATO būstinėje ryšių su NATO biurą, o 1997 m. lapkričio 12 dieną kartu su pirma grupe įsteigė misiją prie NATO – savarankiškai veikiančią diplomatinę atstovybę. Vėlgį 1994 m., pasinaudodama glaudžiais ryšiais su Danijos gynybos ministerija, Lietuva pirmoji iš Baltijos valstybių pradėjo dalyvauti tarptautinėse misijose. Tam reikėjo sukurti teisinę bazę. Buvo daug skepticizmo ir atviro pasipriešinimo Seime. Nebuvo jokios patirties. Įstatymas, apibrėžiantis Lietuvos karių buvimo užsienyje sąlygas, buvo priimtas labai sudėtingomis aplinkybėmis. Ne visi tuo metu Lietuvoje suprato, kad mes

Lietuvos kariai tarptautinėje misijoje

rizikavome daug mažiau negu danai. Danijos gynybos ministras Hansas Haekkerupas prisiėmė milžinišką politinę atsakomybę paimdamas nepatyrusios, tik ką atkūrusios savo nepriklausomybę šalies karių į savo dalinį. Jungtinių Tautų misija Kroatijoje (UNPROFOR) tikrai nebuvo panaši į lengvą pasi-vaikščiojimą. Įtampa tarp kroatų ir serbų nuolat augo ir balansavo ant karinio konflikto ribos. Galima tik įsivaizduoti, kokios būtų politinės pasekmės nesėkmės atveju. Laimei, dalyvavimo tarptautinėse operacijose pradžia pavyko labai sklandžiai ir dabar netgi tuometiniai skeptikai su pasididžiavimu kalba apie Lietuvos taikdarių misijas, jų svarbą, sukauptą patirtį. Mažų nacionalinių darinių įtraukimo į didesnius NATO kariuomenės vienetus koncepcija gimė Lietuvos krašto apsaugos sistemoje. Daug tuo klausimu diskutavo tuometinis Tarptautinių ryšių departamentas, kuriam vadovavo Ignas Stankovičius. O dabar, po 11 metų, jau turime apie 2000 karininkų ir puskarininkų, galinčių ir mokančių praktiškai dirbti tarptautinėje aplinkoje ekstremaliomis sąlygomis. Šis tarptautinis projektas buvo tarsi variklis, sukūręs kokybiškai naujos kartos krašto apsaugos sistemos pagrindą. Turime sukauptę nemaža glaudaus, praktinio bendradarbiavimo patirties su dešimtimi šalių, su visomis tarptautinėmis organizacijomis – NATO, ES, ESBO.

Paradoksalu, jog kaip tik 1994–1995 metais, kuomet KAS kentėjo dėl ypač prasto finansavimo, kuomet vėlavo atlyginimai, trūko uniformų, įvyko proveržis į tarptautinius vandenis. Tai, ko nesugebėjome gauti iš nacionalinio biudžeto, ko nebūtume pajėgūs padaryti patys vieni, kaip kompensaciją gavome per tarptautinius ryšius. Akivaizdūs to meto pavyzdžiai – intensyvus anglų kalbos mokymas, KAS specialistų siuntimas į visus įmanomus kursus, koldžus, institutus Vakaruose. Per laikotarpį iki narystės taip buvo apmokyta apie 2000 KAS karinių ir civilinių specialistų. Tai jau buvo ne vien kiekybiniai, bet ir kokybiniai pokyčiai sistemoje. Reikėtų pabrėžti, kad tarptautiniai projektai, prasidėję 1994 metais, turėjo lemiamą reikšmę ne tik ir ne tiek kariuomenei, krašto apsaugai, kiek valstybės užsienio politikai, Lietuvos išsivertinimui tarptautinėje arenoje. To meto pasaulio lyderiai kaip tik šiuo aspektu pabrėždavo naujųjų demokratijų pasiryžimą ne vien naudotis saugumo garantijomis, bet ir pačioms aktyviai dalyvauti stiprinant kolektyvinę saugumą.

Aktyvus, darbinis dialogas su NATO štabu, su NATO šalimis, vykdomų reformų koordinavimas, vėliau Narystės veiksmų plano rengimas pagelbėjo brandinant valstybės nuostatą, jog būtina veikti ir dirbti kaip NATO nariams dar neturint jokių narystės garantijų. Reikėjo surasti įtikinamų argumentų visiems mūsų narystės skeptikams, kurių tikrai netrūko, kad įrodytume savo

pasiryžimą būti patikimi sąjungininkai. Kaip pavyzdį vadybos, administravimo, išteklių valdymo srityje būtina paminėti perspektyvinį biudžeto programų planavimo metodo taikymą. KAM tapo pirmąja šalies institucija, įdiegusia šį pažangų biudžeto planavimo būdą. Šis ir daugelis kitų panašių pavyzdžių neabejotinai prisidėjo prie KAS, kaip moderniausios šalies struktūros, kūrimo.

Mums, kaip kandidatams į Aljansą, o ir dabar, esant tikriesiems nariams, ypač svarbus kolektyvizmo principas Aljanso veikloje. Mes privalėjome tai demonstruoti patys, pateikdami kariuomenės reformų planus. Buvo būtina pereiti nuo visuotinės gynybos principų prie mobilių, gerai aprūpintų, greitai ir lanksčiai dislokuojamų, sugebančių veikti kartu su Aljanso kariuomene dalinių kūrimo. Reikia pripažinti, kad vidinės diskusijos buvo gana aštrios, buvo daug pasipriešinimo, tačiau teisingo kelio pasirinkimas, Aljanso ekspertų teigiamas reformų įvertinimas neabejotinai prisidėjo prie to, kad mūsų šalis būtų pakviesta pradėti derybas dėl narystės.

Kitas svarus kolektyvinio veikimo pavyzdys – trišaliai karinio bendradarbiavimo projektai su Latvija ir Estija. Jais mes sugebėjome parodyti, kad sugebame derinti veiksmus su artimiausiais savo kaimynais ir netgi koordinuoti kitų, labiau patyrusių šalių teikiamą paramą. 1994 m. pradėtas BALTBAT projektas, kurį koordinavo Danija, dabar teisėtai laikomas daugiašalio bendradarbiavimo modeliu kitiems regionams. Mes pasiekėme, kad reguliariai – tiek politikų, tiek ekspertų lygiu susitiktų šalys paramos gavėjos ir vadinamosios šalys donorės. Paramos projektai buvo efektyviai koordinuojami padedant kiekvienu konkrečiu atveju parinkti tą Vakarų partnerį, kuris stipriausiai tam tikroje srityje. Labai svarbu, kad ir kiti daugiašaliai projektai vėliau buvo puikiai panaudoti formuojant naujų NATO šalių – Lietuvos, Latvijos, Estijos bendrą įnašą į Aljanso veiklą. Antai oro erdvės kontrolės projektas BALTNET, kurį koordinavo Norvegija, o finansiškai aktyviai rėmė JAV, dabar efektyviai panaudotas integruojantis į bendrą NATO oro gynybos sistemą, ištekliai naudojami vykdant NATO oro policijos misiją virš Baltijos šalių. Jūrų pajėgų junginys bus ištrauktas iš NATO išminavimo junginio MCM North struktūrą. Bendras Baltijos gynybos koledžas Tartu tampa NATO mokymo sistemos dalimi, o Baltijos šalys – konkrečiai Lietuvos atstovas brigados generolas A. Vaičieliūnas – perėmė iš Danijos atstovo tiesioginį vadovavimą šiai mokslo institucijai. Šie ir daugelis kitų pavyzdžių aiškiai iliustruoja, kad investicijos į tarptautinius projektus buvo kryptingos ir labai efektyvios, žvelgiant į ateitį.

Visa ši sukaupta patirtis labai naudinga dabar, kuomet Lietuva, kaip visa-

vertė NATO narė, aktyviai dalyvauja įgyvendinant NATO politiką. Mūsų konsultacijos perteikiant integracinę patirtį naujosioms partnerėms – Pietų Kaukazo valstybėms, Ukrainai, Moldovai aukštai vertinamos ne tik minėtose šalyse, bet ir pačios NATO vadovybės. Suprasdami, ką reiškia kolektyvinė veikla tiek politiniu, tiek praktiniu požiūriu, mes jau šiandieną darome konstruktyvią įtaką NATO ir ES dialogui. Nuosekliai siekiame, kad šios organizacijos veiktų išvien, vengtų nereikalingo dubliavimo ir lenktyniavimo, kad būtų ir toliau palaikomi glaudūs transatlantiniai ryšiai.

Mes – NATO nariai

KRAŠTO APSAUGOS SISTEMOS MODERNIZACIJA IR PLĖTRA 1997–2000 METAIS

AMBASADORIUS ČESLOVAS VYTAUTAS STANKEVIČIUS

Savo trumpą dinamiškos krašto apsaugos sistemos plėtros 1997–2000 m. apžvalgą norėčiau pradėti nuo politinių plėtros pagrindų, kurie buvo padėti iki 1996 m. pabaigos paminėjimo.

Remdamasis visų Lietuvos politinių partijų pasirašytu susitarimu siekti Lietuvos narystės NATO, Lietuvos prezidentas Algirdas Brazauskas 1994 m. sausio 4 d. laišku kreipėsi į NATO generalinį sekretorių Manfredą Vernerį, kuriame oficialiai išreiškė Lietuvos norą tapti Aljanso nare. Tais pačiais metais Lietuva pradėjo aukštesnės pakopos bendradarbiavimą su NATO pagal individualios partnerystės programą. Nuo 1995 m. Lietuva įsijungė į NATO Partnerystės ir peržiūros procesą (PARP). Nuo 1999 m. Lietuvos ir kitų narystės Aljanso šalių partnerystės programos buvo pakylėtos į naują kokybinį lygmenį ir tapo narystės veiksmų planais (MAP). Visų Lietuvos partnerystės su NATO programų tikslas – padėti vystyti krašto apsaugos sistemą ir Lietuvos kariuomenę tokiu būdu, kad jos gebėtų suderinamai veikti kartu su NATO struktūromis ir Aljanso karinėmis pajėgomis.

1996 m. pabaigoje, bendradarbiaujant Lietuvos parlamentinėms partijoms, Seime buvo baigtas rengti ir priimtas Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas, kuris nustatė politines ir teisines gaires bei padėjo pagrindus kokybiškai naujai krašto apsaugos sistemos plėtrai. Intensyviai sistemos plėtrai palaikyti reikėjo didelių finansinių, medžiaginių, žmogiškųjų ir intelektualinių išteklių. Iki 1997 m. krašto apsaugos sistemos finansavimui buvo skiriama ne daugiau kaip 0,6 proc. bendrojo vidaus produkto. Toks menkas finansavimas nelabai patenkino net minimalius krašto apsaugos struktūrų funkcionavimo poreikius. Nuo 1997 m. tiesiogiai krašto apsaugos sistemai skiriamus biudžeto asignavimus Seimas padidino daugiau kaip du kartus – iki 1,3 % šalies bendrojo vidaus produkto. Tai sudarė būtinas prielaidas Lietuvos kariuomenės ir

kitų krašto apsaugos sistemos institucijų modernizavimui bei plėtrai. Kartu su nuosavais Lietuvos ištekliais buvo pasinaudojama ir tarptautine pagalba, įskaitant materialinę paramą, mokymo galimybes, žinių ir patirties perdavimą.

Įgyvendinant Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymo nuostatas nuo 1997 metų pradžios pradėta sparčiai plėsti krašto apsaugos sistemą ir modernizuoti Lietuvos kariuomenę pagal valstybių NATO narių taikomus principus. Prasi-dėjo realus Lietuvos krašto apsaugos sistemos pasirengimo NATO narystei procesas. Trumpai apžvelkime, kokiose srityse ir kokiomis kryptimis Lietuvos krašto apsaugos sistemos plėtra nagrinėjamu laikotarpiu buvo vykdoma.

Teisinės bazės sukūrimas. Iki 1997 m. teisinė bazė, kuria remdamasi funkcionavo krašto apsaugos sistema ir Lietuvos kariuomenė, buvo fragmentiška, kariuomenės vienetų funkcionavimui ir profesinei karo tarnybai iš dalies buvo taikomos civilinės teisės normos. Tarp civilinių teisės normų dėl kariuomenės funkcijų bei karo tarnybos sąlygų specifikos kildavo kolizija. Paradoksalu, bet iki 1997 m. kariuomenė juridškai nebuvo vientisa. Batalionų ir kitų struktūrinių vienetų kaip juridinių asmenų veiklai buvo taikomos normos, analogiškos toms, kurios buvo taikomos įmonėms. Todėl vientisos karinės teisinės bazės sukūrimas buvo pirmutinės svarbos ir didelio kūrybinio darbo pareikalavęs uždavinys. 1997–2000 metais iš esmės buvo sukurta vientisa ir visa apimanti hierarchinė krašto apsaugos sistemos organizavimą bei funkcionavimą reglamentuojančių teisės aktų sistema, susidedanti iš trijų pakopų: Seimo priimtų įstatymų, vyriausybės nutarimų ir krašto apsaugos ministro leidžiamų teisės aktų. Naujieji krašto apsaugos sistemą reglamentuojantys teisės aktai įgyvendino Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymo nuostatas ir karo tarnybos organizavimo principus, NATO narėse bei kitose Vakarų demokratinėse valstybėse taikomus standartus ir procedūras.

1998 m. Seimas priėmė Krašto apsaugos ministerijos parengtą naują Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymą, o vyriausybė patvirtino naujus Krašto apsaugos ministerijos nuostatus. Nagrinėjimu laikotarpiu Krašto apsaugos ministerija parengė, o Seimas priėmė naujus tarptautinių operacijų ir karinių pratybų (1998), karo prievolės (1999), karo policijos (1998), ginkluotos gynybos ir pasipriešinimo agresijai (2000), karių materialinės atsakomybės (2000) įstatymus. Seimas įstatymais patvirtino karių drausmės (1999) ir kovinio ginklo naudojimo (2000) statutus. Vyriausybė patvirtino Lietuvos karo akademijos (1999) ir civilinės krašto apsaugos tarnybos (2000) statutus. Krašto apsaugos ministro leidžiamais teisės aktais buvo naujai reglamentuota krašto apsaugos padalinių funkcionavimo tvarka ir veiklos procedūros.

Ginkluotųjų pajėgų struktūros gerinimas ir pajėgumų plėtra. Norėčiau pabrėžti, kad šio – kaip ir bet kurio kito – laikotarpio ginkluotųjų pajėgų struktūros vystymą lėmė pasirinkta gynybos strategija. Nors oficiali Lietuvos karinės gynybos strategija buvo patvirtinta tik 2000 m., tačiau jos pagrindai buvo nustatyti 1996 metų Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymu. Jais 1997–2000 m. buvo vadovaujamasi tobulinant pajėgų struktūrą. Nors pasirengimas NATO narystei buvo Lietuvos prioritetas, tačiau tuo metu aiškios narystės perspektyvos, tuo labiau – jos garantijų Lietuvai Aljansas suteikti negalėjo. Todėl tuo laikotarpiu Lietuvos karinės gynybos agresijos atveju strategija buvo grindžiama krašto gynyba savomis jėgomis ir nacionalinių išteklių mobilizavimu. Ginkluotos gynybos ir pasipriešinimo agresijai įstatymas įtvirtino privalomos, besąlygiškos ir visuotinės gynybos principus bei nustatė, kad agresijos atveju Lietuva būtinai bus ginama ginklu, ir reglamentavo tokios gynybos pagrindus.

Ginkluotųjų pajėgų struktūra buvo orientuota į mobilios teritorinės manevrinės gynybos veiksmus visoje Lietuvos teritorijoje, kartu siekiant NATO valstybių karinės pagalbos. Buvo numatyta plėtoti trijų brigadų-apygardų (pagal partizanų terminologiją – sričių) sausumos pajėgų struktūrą, apimančią integruotus Krašto apsaugos savanorių pajėgų vienetus, vieną ar dvi greitojo reagavimo brigadas bei logistikos brigadą. Ši struktūra buvo vystoma taip, kad galėtų sąveikauti su NATO pajėgomis pagal NATO procedūrų ir doktrinų, logistikos, oro erdvės gynybos, vadovavimo, kontrolės ir ryšių (C3) standartus.

Atskiri gynybos struktūros komponentai buvo modernizuojami ir tobulinami palaipsniui, atsižvelgiant į pasirinktus prioritetus ir turimus išteklius. Priminsiu, kad gynybos pajėgumų plėtros prioritetai nagrinėjamu periodu buvo: karių ugdymas ir mokymas, jų tarnybos sąlygų ir aprūpinimo gerinimas; vadovavimas, kontrolė ir ryšiai (C3); aprūpinimo sistemos plėtra; oro erdvės kontrolė ir gynyba; ginkluotės ir technikos įsigijimas.

Daugiausia dėmesio buvo skiriama sausumos pajėgų batalionų kovinio pajėgumo didinimui – jų struktūros tobulinimui, paramos elementams, personalo koviniam parengimui, apginklavimui ir aprūpinimui. Vystant gynybos struktūrą, buvo įsteigta Oro erdvės stebėjimo ir kontrolės valdyba su komandiniu centru Karmėlavoje, naujai įrengtos arba rekonstruotos radarų stotys Juodkrantėje, Degučiuose, Vištytyje ir Ignalinoje. Kooperuojant lėšas ir pa-

Lietuvos kariuomenės mokomasis naikintuvas „Albatros“

naudojant JAV bei Norvegijos pagalbą, pagal BALNET projektą buvo įrengtas pagal NATO standartus ir pradėjo veikti regioninis Baltijos valstybių oro erdvės stebėjimo bei koordinavimo centras Karmėlavoje. 1997 m. pradėjo veikti su Danijos ir Švedijos pagalba įrengta jūros stebėjimo sistema, kurią sudarė stebėjimo centras, radiorelinių linijų tinklas ir radarų stotys Nidoje, Klaipėdoje ir Nemirsetoje. Pradėtas formuoti Oro gynybos (zenitinės artilerijos) batalionas. Suformuotas ir apmokytas specialiųjų operacijų kovinis vienetas. Įsteigta karo policija. Įgytas ir rekonstruotas pastatas ir jame įsteigtas kartografijos centras Kaune, kuriam šiuolaikinė topografijos įranga buvo įgyta už JAV paramos lėšas. Įsteigta karo prievolės administravimo tarnyba ir išvystyta jos teritorinė infrastruktūra.

Plėtojant gynybos pajėgumus 1997–2000 m. kariuomenei tarptautinės paramos dėka ir biudžeto lėšomis buvo įgyta artilerijos pabūklų ir 60 bei 120 mm minosvaidžių, „Carl Gustav“ raketinių sistemų, M-113 šarvuotų transporterių, MG 3 kulkosvaidžių, M14 ir M16 automatinių šautuvų, „General Motors“ automobilių medicinos tarnybai, „Shevrolet“ transporterių, „UNIMOG“ ir „Pinzgauer“ sunkvežimių, penki MI-8 sraigatarniviai, minų paieškos laivas ir kt.

Ginkluotųjų pajėgų valdymo tobulinimas. Nors ir nelengvai, bet buvo panaikinta egzistavusi batalionų autonomija ir Lietuvos kariuomenė pertvarkyta kaip vientisas juridinis asmuo. Kariuomenės centralizuoto valdymo sistemoje buvo visiškai įgyvendintas civilių kontrolės principas, taip pat teisių delegavimo hierarchinės struktūros pakopomis į žemesnes valdymo grandis principas.

Krašto apsaugos sistema buvo pirmoji Lietuvoje, kuri pasinaudojo NATO šalių patirtimi ir įdiegė Vakarų šalyse taikomą planavimo, programų ir biudžeto sistemą (PPBS). Įsteigus Centralizuotą finansų ir turto tarnybą, taip pat Įsigijimų tarnybą, iš esmės pagerėjo investicijų ir visų išteklių naudojimas, apskaita ir efektyvumo įvertinimas.

Vadovavimo gynybos veiksmams modernizavimas. Jau buvo minėta, kad vadovavimas, kontrolė ir ryšiai (C3) buvo ginkluotųjų pajėgų plėtros prioritetas ir vienas iš svarbiausių pajėgų suderinamumo bendrose operacijose su NATO pajėgomis kriterijų.

Modernizuojant vadovavimą gynybos veiksmams, įdiegta operacinio vadovavimo samprata ir pajėgų priskyrimo užduotims ar operacijoms principas, nustatytos vadovavimo komandų grandinės, suderinančios civilių operacijų kontrolę su karinių vadų savarankiškumu priimant profesionalius sprendimus dėl gynybos veiksmų ir vadovavimo jiems. Visų NATO sąvokų ir komandų įdiegi-

mui ir vienodam prasmės supratimui buvo parengtas NATO terminų rinkinys lietuvių ir pagrindinėmis NATO kalbomis. Įvairioms kariuomenės veiklos sritims reglamentuoti buvo plačiai diegiami NATO standartai (STANAG).

Buvo įrengta ir pradėta eksploatuoti gynybos telekomunikacijų sistema, sujungianti į vieną tinklą visus štabus ir radarų stotis bei patenkinanti visus valdymo ir vadovavimo informacijos bei duomenų srautų perdavimo poreikius.

Vadovavimo gynybos veiksams patikimumui užtikrinti buvo įsigytos strateginio ryšio radijo stotys, taip pat lauko ryšių technika operacinio lygmens ryšiui tarp dalinių užtikrinti. Tam buvo naudojamos JAV Kongreso skirtos paramos lėšos, taip pat ir Lietuvos biudžeto lėšos. Buvo pradėtas vykdyti kovinių vienetų aprūpinimo šiuolaikinėmis taktinio ryšio priemonėmis projektas.

Gynybos štabas buvo pertvarkytas pagal standartinę NATO štabų struktūrą J1-J6. Atsižvelgiant į NATO šalių patirtį buvo reformuojamas ir stiprinamas krašto apsaugos sistemos Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas, gynybos srityje atsakingas už kontržvalgybą, žvalgybą ir informacijos apsaugą.

Personalo valdymo ir karo tarnybos tobulinimas. Nagrinėjamu laikotarpiu buvo sukurta vientisa viso krašto apsaugos karinio personalo valdymo sistema. Buvo įdiegti nauji teisės aktai, kuriais buvo siekiama užkirsti kelią protekcionizmui atrenkant ir komplektuojant personalą, užtikrinti skaidrumą ir lygias galimybes profesinės tarnybos karių karjerai. Šiais principais buvo pagrįsta nauja atrankos į profesinę karo tarnybą, atrankos dėl laipsnio pakėlimo ir skyrimo į pareigas tvarka, profesinės tarnybos karių tarnybos vertinimo tvarka.

Buvo revizuota kariuomenės vienetų ir kitų krašto apsaugos sistemos padalinių etatų struktūra, gerokai racionalizuotas karių laipsnių ir pareigų santykis. Žemesnėse vadovavimo ir specialistų grandyse daug daugiau reikšmės buvo skirta puskarininkių pareigybėms. Buvo įgyvendinta nauja profesinės karo tarnybos karių pakopinė atlyginimų sistema. Kiekvienoje pakopoje kario atlyginimas tapo priklausomas nuo jo profesinį pasirengimą ir patirtį atspindinčio karinio laipsnio ir tarnybos pagal šį laipsnį laiko, bet nepriklausomas nuo kario einamų pareigų. Pagal naują atlyginimų sistemą visos tam tikrą karinį laipsnį atitinkančios pareigos tapo vienodai svarbios. Tai, be kita ko, palengvino periodiškos karininkų rotacijos, sudarančios jiems sąlygas kaupti įvairių tarnybos patirtį, įgyvendinimą.

Buvo iš esmės sustiprintas puskarininkių korpuso vaidmuo kariuomenėje. – įvesta seržantų ir puskarininkių septynių karinių laipsnių skalė ir išplėstos karjeros galimybės. Puskarininkių pakopinės atlyginimų skalės viršutinių pakopų atlyginimai tapo aukštesni už žemesniųjų laipsnių karininkų atlyginimus.

Vyresniesiems karininkams buvo įvestas kvalifikacinis anglų kalbos mokėjimo reikalavimas. Nustatytas būtinas vidurinis išsilavinimas į profesinę karą tarnybą stojantiems pagrindinį karinį parengimą įgijusiems kareiviams. Visiems į profesinę tarnybą priimamiems asmenims ir jau tarnaujantiems kariams buvo nustatyti nauji amžiaus cenzai ir fizinio tinkamumo tarnybai kriterijai.

Įsteigus Karo prievolės administravimo tarnybą, pastačius pastatus ir įsteigus regioninius karą prievolės centrus įgyvendinta tobulesnė jaunimo šaukimo ir atrankos į privalomąją karą tarnybą tvarka, taip pat kariuomenės rezervo apskaitos ir tolesnio rengimo organizavimo tvarka.

Buvo reglamentuotos rezervo karių tarnybos sąlygos, įskaitant karių atlyginimų ir garantijų jiems taikymą apmokymų laikotarpiais. Buvo parengtas statutai ir pagal jo sąlygas įgyvendinta statutinė civilių tarnybos krašto apsaugos sistemoje tvarka.

Kareivių tarnybos sąlygų gerinimas.

Nagrinėjama laikotarpiu esminiam kareivių gyvenimo ir tarnybos sąlygų pagerinimui buvo skirtas prioritetas ir didžioji dalis krašto apsaugos investicijų. Šiuo laikotarpiu buvo rekonstruoti arba suremontuoti keliolika kareivinių pastatų Rukloje, Klaipėdoje, Panevėžyje, Alytuje, Marijampolėje, Radviliškyje, Kaune ir Vilniuje, buvo statomos naujos kareivinės Tauragėje. Rekonstruotos šešios kareivių valgyklos. Taigi buvo sudarytos higieniškos ir geros gyvenimo sąlygos apie 3000 kareivių.

Rukloje

Kariuomenės vadai daug dėmesio skyrė moralės, drausmės stiprinimui ir kario orumo puoselėjimui. Buvo sudaryta sutartis su Šventuoju Sostu ir, bendradarbiaujant su Bažnyčia, buvo stiprinama kariuomenės Ordinariato tarnyba.

Buvo parengtos ir Vyriausybės patvirtintos naujos karių maitinimo normos, nauji uniformų pavyzdžiai, jų komplektavimo ir aprūpinimo normatyvai. Pagal naująjį įstatymą kareiviams buvo suteikiamos apmokamos atostogos ir apmokamos kelionės į namus.

Karių mokymo ir profesinio rengimo sistemos plėtra. Karių rengimui ir mokymui koordinuoti bei su NATO doktrina suderintoms mokymo programoms ir metodikoms rengti 1998 m. vasarą buvo įsteigta Lietuvos kariuomenės mokymo ir doktrinų valdyba. Atskiros kariuomenės mokymo institucijos buvo sujungtos į vientisą profesinės bei privalomosios karo tarnybos karių rengimo ir mokymo sistemą ir modernizuotos. Taip iš esmės buvo padėti šiandieninės modernios Lietuvos karių mokymo ir kovinio rengimo sistemos, galinčios užtikrinti tinkamą Lietuvos karių profesinį parengimą ir išugdyti reikalingus gebėjimus vykdyti tarptautines misijas, pagrindai.

Rekonstravus pirmąsias kelias kareivines, valgyklą ir mokymo pastatus Rukloje, 1998 m. buvo įsteigtas Jonušo Radvilos mokomasis pulkas. Toliau rekonstruojant kareivines ir mokymo bazę Mokomasis pulkas buvo formuojamas iki viso pajėgumo. Tai buvo stambiausia ir efektyviausia investicija į Lietuvos kariuomenės ateitį, susilaukusi NATO vadovybės bei daugelio už-

sienio šalių karinių ekspertų pripažinimo. Pagrindinė Mokomojo pulko paskirtis – pagal 11 savaičių trukmės bazinį kario rengimo kursą apmokyti visus į privalomąją tarnybą paimtus naujokus ir parengti juos tarnybai koviniuose bei paramos daliniuose. Profesionalius lietuvius instruktorius Mokomajam pulkui parengė Jungtinės Karalystės karališkojo jūrų pėstininkų korpuso karo specialistai. Karių lauko mokymams buvo modernizuotas Gaižiūnų poligonas. Mokomojo pulko bazėje buvo pradėti rengti jaunesniųjų vadų ir įvairūs karių profilinio profesinio rengimo kursai.

Buvo atlikta Puskarininkų mokyklos bazės Kaune rekonstrukcija ir patobulintas puskarininkų rengimo procesas. Buvo reglamentuoti mokymo ciklai, susieti su puskarininkų karjera.

Palaipsniui buvo vykdoma Generolo J. Žemaičio Lietuvos karo akademijos mokymo bazės rekonstrukcija. 1999 m. vyriausybė patvirtino naują Akademijos statutą. Akademijoje kariūnų baziniam kariniam ir fiziniam parengimui įgyvendinti buvo pakviesti Jungtinės Karalystės karališkojo jūrų pėstininkų korpuso instruktoriai. Nuo 1999 m. pradžios, paskyrus naują Akademijos viršininką, buvo ryžtingai pradėta giluminė Akademijos reforma, kuria buvo siekiama suteikti visavertį universitetinį išsilavinimą ir kartu parengti šiuolaikinį karininką bei susieti dviejų pakopų vadų rengimo sistemą su Lietuvos kariuomenės poreikiais.

Greta karininkų rengimo Lietuvos karo akademijoje, kariuomenės mokymo institucijų bazės pagrindu buvo organizuoti nuolatiniai atsargos karininkų kursai savanoriams civilinių aukštųjų mokyklų studentams. Šie kursai suteikė klausytojams galimybę greta savo tiesioginių civilinių studijų įgyti bazinę karininko kvalifikaciją ir, kaip civiliams specialistams, papildyti karininkų rezervą.

Pagrindinėse karinėse įgulose ir mokymo institucijose buvo įsteigta dešimt intensyvaus anglų kalbos mokymo centrų, suteikiančių antro ir trečio lygio kalbos mokėjimo žinias pagal STANAG 6001 standartą. Buvo atnaujintas Karių profesinio tobulinimo centras Nemenčinėje, įrengta bazė taktikos mokymui. Šiame centre pradėti rengti specialūs taktikos, aplinkos apsaugos kursai, taip pat taktikos profilio anglų kalbos tarptautiniai kursai. Danijai padedant buvo įsteigtas inžinerijos mokymo centras Kaune.

Kovinių vienetų lauko manevrams ir šaudymams, įskaitant ir šaudymus sunkiaisiais ginklais, pagal NATO standartus buvo įrengti keturi poligonai. Centriniam poligone Pabradėje įrengtos naujos kareivinės ir pagalbiniai pastatai karinių vienetų laikinam dislokavimui pratybų metu. Reglamentuota poligonų naudojimo tvarka, įvertinanti ir gamtos saugos reikalavimus.

Čia trumpai ir fragmentiškai apžvelgta krašto apsaugos sistemos 1997–2000 m. modernizacija ir plėtra pareikalavo daug krašto apsaugos karių ir civilinių tarnautojų pastangų, žinių gilinimo ir kitų šalių patirties įsisavinimo bei kūrybiško pritaikymo. Prie sparčios šio laikotarpio krašto apsaugos plėtros prisidėjo draugiškų šalių ekspertų ir kitokia parama, ypač jų suteiktos plačios galimybės Lietuvos kariams ir krašto apsaugos specialistams gilinti žinias ir įgūdžius bei perimti patirtį užsienio karinio mokymo įstaigose, taip pat Lietuvoje ir užsienio karinėse struktūrose rengiamuose kursuose. Tačiau tik krašto apsaugoje tarnaujančių žmonių –karinių vadų ir civilinių pareigūnų, karininkų ir puskarininkų, specialistų ir valstybės tarnautojų pastangomis, darbu ir išmanymu buvo parengtos ir įgyvendintos reformos, įvykdyti užsibrėžti to laikotarpio plėtros bei modernizavimo uždaviniai ir padaryta didelė pažanga. Neminiu nė vienos pavardės, nes pasiekti šių laimėjimų padėjo visi ir kiekvienas.

Šiame pranešime apžvelgiau vieną iš nepertraukiamos krašto apsaugos plėtros etapų. Baigdamas norėčiau pasidžiaugti, kad penkioliktąsias atkūrimo metines krašto apsauga sutinka Lietuvai jau esant NATO nare. Narystė Aljanse suteikė Lietuvai realias saugumo garantijas, bet kartu išskėlė krašto apsaugai ir kariuomenei naujus modernizavimo uždavinius. Esu įsitikinęs, kad Lietuvos valstybė tam skirs reikalingų išteklių, o krašto apsaugos sistema bus pajėgi su naujais uždaviniais susidoroti.

PAGRINDINIAI LIETUVOS KARIUOMENĖS KŪRIMO PRINCIPAI, UŽTIKRINĘ INTEGRACIJĄ Į NATO

ATS. GEN. MIR. JONAS KRONKAITIS

Kalbėsiu apie Lietuvos kariuomenės plėtros ir reformos laikotarpį, pradedant 1997 m., kai Lietuvos politinė ir krašto apsaugos vadovybė perėjo nuo deklaracijų dėl NATO narystės prie konkrečių darbų siekiant vieno iš pagrindinių krašto apsaugos ir užsienio politikos tikslų. 1997 m. tikrai nedaug žmonių tiek politinėje valdžioje, tiek krašto apsaugoje tvirtai tikėjo, kad NATO siekiamybė gana greitai taps mūsų šalies realybe. Savo pranešime norė-

čiau kalbėti apie pagrindinius Lietuvos kariuomenės kūrimo principus, kurie paspartino procesą ir priartino mūsų valstybę prie užsibrėžto tikslo – integracijos į NATO pajėgas.

Iš tikrųjų Lietuvos kariuomenės kūrimas prasidėjo nuo pat nepriklausomybės atgavimo 1990 m., ir tai buvo labai sunkus laikas, pareikalavęs daug politinės valios pastangų, tvirtų nervų bei fizinių jėgų. Pradžia buvo padaryta ir daug kas atlikta, tačiau 1997 m. jau reikėjo pradėti naują etapą. Kalbėsiu tik apie tą laikotarpį, kuriame pats dalyvavau ir kada buvo padėtas tvirtas pamatas kariuomenės modernizavimui, sudarytos tinkamos sąlygos Lietuvai siekti NATO narystės. Po 1996 metų Seimo rinkimų politinė valia buvo palanki labai rimtai Lietuvos karinių pajėgų reformai tiek kiekybine, tiek kokybine prasme. Džiugu, kad tuometinės valdžios krašto apsaugos bei užsienio politikos vizija ir reikiamas kariuomenės finansavimas pasiteisino, ir 2004 m. Lietuvos vėliava buvo iškelta prie NATO būstinės Briuselyje.

Pirmasis LR Seimo žingsnis, leidęs pradėti karinę reformą, buvo nemažas finansavimo padidinimas. 1996 m. krašto apsaugai skirtos lėšos nuo 0,6 proc., palyginti su BVP, pakilo iki 1,3 proc. 1998 metais. Faktiškai 1998–ieji taip ir liko krašto apsaugos finansavimo rekordu iki dabartinio laikotarpio.

Nors šiandien Lietuvos valstybė ir jos piliečiai yra apsaugoti nuo išorinių

grėsmių, kaip niekada dar nėra buvę mūsų tautos istorijoje, tačiau negalime atsipalaiduoti ir atsainiai žiūrėti į kariuomenei skiriamas lėšas, kurios vis dar nesiekia mūsų įsipareigotų 2 proc. nuo BVP. Didelėmis mūsų visų pastangomis esame draugiškų, demokratines vertybes pripažįstančių šalių draugijoje, kuri gerbia ir gina visų teises bei laisvę. 2004 m. pavasarį Lietuva tapo NATO nare ne iš pasigailėjimo ar kieno nors malonės, bet nuosekliai ir atkakliai dirbdama. Vis dėlto Lietuvos kariuomenės integracija į šį gynybos Aljansą yra tik tolesnio mūsų karinių pajėgumų tobulinimo pradžia siekiant išlaikyti tinkamą tarptautinės sąveikos lygį.

Kariuomenės pasirengimo sėkmę lėmė ne vien 1998 m. smarkiai padidėjęs finansavimas, bet ir pasirinkti prioritetai bei efektyvus finansinių ir kitokių išteklių panaudojimas. 1998 m. buvo parengtas 10 metų ilgalaikis planas, kurį Lietuvoje patvirtino Valstybės gynimo taryba ir gerai įvertino NATO vadovybė. Tame plane buvo numatytos pagrindinės Lietuvos kariuomenės reformos kryptys: kaip profesionaliai, pagal Vakarų šalių metodiką, parengti karius, sukurti šiuolaikinius reikalavimus atitinkančią infrastruktūrą ir įsigyti atitinkamą ginkluotę. Visa veikla buvo grindžiama Lietuvos ekonomikos plėtros prognozėmis ir turėjo būti vykdoma etapais. Karių koviniam parengimui ir visapusiškam jų aprūpinimui buvo skiriama pirmenybė.

Poilsio minutė pratybų metu

Šiam strateginiam planui įgyvendinti reikėjo tinkamos teisinės bazės. Ambasadoriaus. Česlovo Stankevičiaus dėka buvo atliktas milžiniškas darbas, į kurį buvo įtraukti krašto apsaugos ministras ir viceministrai, kariuomenės vadas, Gynybos štabo viršininkas, visi pajėgų vadai ir dauguma KAM departamentų direktorių. Visų naujai kuriamų įstatymų, statutų pagrindinis tikslas – įtvirtinti naują požiūrį į kareivį, karo tarnybą, karinių laipsnių suteikimą, atlyginimus, karininkų rotaciją ir krašto apsaugos valdymo struktūrą. Manau, kad tada padėti teisiniai pamatai turi būti ir toliau tobulinami atsižvelgiant į naujus gyvenimo iššūkius, o svarbiausia – kad visų tų teisinių aktų būtų principingai laikomasi.

Siekiant profesionaliai pagal tarptautinius standartus parengti karius 1999 m. buvo įgyvendinta Mokomojo pulko koncepcija ir sukurta reikiama infrastruktūra. Iki šiol tai yra viena iš sėkmingiausių programų, nors ir buvo žmonių, kurie šiam projektui nepritarė ir bandė jį sužlugdyti. Mokomajame pulke privalomosios tarnybos kariai išeina standartizuotą, pagal britų jūrų pėstininkų metodiką parengtą 3-jų mėnesių bazinio karinio rengimo kursą.

Iš esmės buvo reformuota Karo akademija, kuri šiandien yra viena iš populiariausių aukštojo mokslo institucijų Lietuvoje. Tikiuosi, kad ir ateityje šios svarbios Lietuvos kariuomenei mokslo įstaigos veikla bus tobulinama.

Didesnį autoritetą ir daugiau atsakomybės suteikėme puskarininkiams ir seržantams reglamentuodami jų parengimą bei tobulinimo tvarką. Daug dėmesio skyrėme karininkų lavinimui užsienyje ir anglų kalbos mokymui.

Nuo 1998-ųjų iki 2001 m. vyko daugelio karinių dalinių kareivinių, valgyklų ir kitų pastatų rekonstrukcijos. Tauragėje buvo pastatytos naujos kareivinės. Tauragėje ir Rukloje duris atvėrė kareivių laisvalaikio namai, kokie veikia daugelyje NATO šalių. Kariai pradėjo gyventi ir tarnauti kaip pagarbos verti žmonės.

Nuosekliai buvo kuriamos sausumos, karinės oro ir jūrų pajėgos. 2000-aisiais m. oro gynybos batalionas buvo parengtas vykdyti užduotis ir tuoj po teroristinių išpuolių JAV 2001 m. rugpjūčio 11 d. oro erdvės gynybos būrys buvo dislokuotas saugoti Ignalinos elektros jėgainę.

NATO ir ypač kitų Baltijos šalių parama buvo labai reikšminga. Labai daug technikos ir ginkluotės buvo iš jų įsigyta už simbolinę kainą.

Buvau pasirengęs išsamiau kalbėti apie tai, kas buvo atlikta modernizuojant ir reformuojant kariuomenę, bet kartočiau ambasadoriaus Č. Stankevičiaus pristatymą. Užuot gilinęsis į reformos detales paminėsiu neoficialią diplomatinę iniciatyvą, kuri padėjo įtikinti JAV vyriausybę, kad Baltijos valstybės sustiprins Šiaurės Atlanto sutarties organizaciją, kad mes nebūsime našta.

NATO karo laivai Klaipėdoje. 2001 m. liepos 6 d.

Taip atsitiko, kad mano karo tarnybos laikotarpiu JAV kariuomenėje teko tarnauti su keliais karininkais, kurie lemtingais Lietuvai metais buvo aukšti ir įtakingi pareigūnai JAV ir NATO struktūrose, būtent: Colinu Powellu, JAV valstybės sekretoriumi; Wesley Clarku (Jungtinių pajėgų Europoje vyriausiuoju vadu – SACEUR); Les Brownlee, JAV Senato karinių pajėgų komiteto štabo viršininku ir kitais. Tos senos pažintys suteikė man galimybę tiesiogiai bei per kitus bendrus kolegas pristatyti šiems įtakingiems Aljanso vadams mūsų šalies argumentus. Abipusis pasitikėjimas, užtarnautas skaidriu ir atviru elgesiu, o įgytas ir patikrintas jau anksčiau, čia buvo labai svarbus veiksnys. Lietuvos ambasadorius JAV Stasys Sakalauskas buvo labai gerai vertinamas JAV kolegų diplomatų, o tai stiprina gerus santykius ir abipusį pasitikėjimą.

1997 m. Lietuvos narystė NATO nebuvo užtikrinta ir Lietuvoje vyko daug diskusijų dėl gynybos taktikos. Grupė atsargos karininkų rodė didelį nepasitenkinimą reformos kryptimi. Jie puoselėjo partizaninę gynybos koncepciją. Net ir 2001 m. ministro Linkevičiaus sušauktoje konferencijoje, šioje pačioje salėje, buvo tokių karinių ir politinių veikėjų, kurie dar siūlė plėtoti statinę teritorinę gynybą. Kaip kariuomenės vadas tam prieštaravau ir siūliau mobilią teritorinę gynybą laikantis puolimo pasirinktu laiku principo. Kai kurie politikai nesuprato teritorinės gynybos esmės ir manė, kad tapus NATO nare reikės jos visiškai atsisakyti. Noriu atkreipti visų dėmesį, kad pirmajame NATO posėdyje,

Tarptautinių pratybų „Gintarinė viltis 99“ uždarymas Rukloje. 1999 rugsėjo 21 d.

mums tapus visateise NATO nare, 2004 m. gegužės 6 dieną NATO generalinis sekretorius pareiškė: „Kad galėtume apsiginti, turime ne tik stiprinti teritorinę gynybą – kuri lieka pagrindinė užduotis, – bet ir, Šiaurės Atlanto bendradarbiavimo tarybos žodžiais, turime būti pasiruošę vykti ten, kur kyla grėsmės.“

Taigi Lietuvos kariuomenė tebeturi dvi pagrindines plėtros kryptis: savo krašto gynyba ir dalyvavimas tarptautinėse misijose.

Džiugu, kad mūsų kariai sėkmingai dalyvauja ten, kur kyla grėsmės. Jie tarnauja Kosove ir Irake. Jie vykdė kovinę žvalgybą Afganistano kalnuose. Šia tema galima kalbėti ilgai, bet, manau, pakanka pasakyti, kad mūsų kariuomenė yra gerbiama ne tik tarp NATO sąjungininkių, su kuriais ji bendrauja, bet ir Lietuvos visuomenės. Apklauskos rodo, kad jau keleri metai kariuomenė yra viena iš labiausiai patikimų institucijų Lietuvoje.

Lankydamas mūsų karius Irake ir atskirai su jais kalbėdamasis įsitikinau, kad mūsų tikslas yra pasiektas, nes ne vienas karys pareiškė, kad jie jaučiasi esą geresni kariai už sąjungininkus. Supratau, jog tie jauni žmonės, kupini pasitikėjimo, didžiuojasi esą Lietuvos kariai.

Gerbiamieji, nors mūsų valstybė yra NATO narė, tačiau niekada negalime pamiršti, kad **Lietuvos krašto apsauga lieka pagrindinė mūsų, visų pirma mūsų pačių, užduotis.** Todėl privalome daryti viską, kad Lietuvos karinės pajėgos galėtų tą užduotį atlikti.

LIETUVOS KARIUOMENĖ ŠIANDIEN

GEN. MJR. VALDAS TUTKUS

Malonu Jus visus matyti susirinkusius šioje salėje tokia svarbia ir išskirtine proga. Noriu pasidalyti mintimis apie pagrindinius Lietuvos kariuomenės kūrimo ir plėtros 1990–2005 m. aspektus, pabrėžti Lietuvos įstojimo į NATO svarbą Lietuvos kariuomenės plėtrai. Lietuvos kariuomenės pertvarka pasikeitus geopolitinei situacijai buvo ir yra vienas iš pagrindinių kariuomenei keliamų tikslų per pastaruosius keletą metų ir svarbiausias etapas kuriant moder-

nią, pajėgia, sugebančią veikti kartu su sąjungininkais kariuomenę. Pasiekta didelių laimėjimų kariuomenės restruktūrizavimo ir modernizavimo srityse, mūsų kariuomenė tapo rimta NATO partnere, gebančia kurti dislokuojamus pajėgumus veikti plataus masto NATO operacijose.

Apžvelgsiu pagrindinius veiksnius, turėjusias ir tebeturinčias daugiausia įtakos kariuomenės plėtrai. Tai būtų:

1) nauja geopolitinė aplinka; 2) tarptautinės operacijos; 3) kariuomenės plėtros prioritetai; 4) pagrindinės plėtros kryptys; 5) valdymo reforma.

Nuo ko prasidėjo Lietuvos kariuomenės kūrimas, visi žinome. Nors buvo nelengva, tačiau jau ir tomis dienomis Mokomajame junginyje ar savanorių rikiuotėse, saugodami Parlamentą buvome užtikrinti, kad kariuomenė stiprės. Gal kiek kitaip ją įsivaizdavome po 10–15 metų, tačiau tikrai nesitikėjome, kad 2005 m. Lietuvą bus ir ES, ir NATO narė. Savanoriai ir teritorinės gynybos koncepcija padėjo gerus pamatus kurti reguliariąją kariuomenę bei tokius pajėgumus, kuriuos norėtume turėti po kelerių metų.

Iki 2004 m. į NATO „pilį“ kopėme ilgu labirintu, kupinu ne gąsdinimų ar siaubų, bet užduočių ir išpareigojimų. Labirintas turėtų atrodyti neįveikiamas, tačiau... Visų mūsų pastangomis įkopėme į pilį. Ir šiandieną, dar neįvykdžius visų naujos situacijos keliamų užduočių, jau turime kariuomenę, šiandienos kariuomenę, su kuria jau metai esame NATO. Šiandienos Lietuvos

Prisiekia „Geležinio Vilko“ kariai

kariuomenė yra pajėgesnė, funkcionalesnė, aprūpinta ginkluote bei technika. Tokią kariuomenę kūrėme penkiolika metų, su tokia ir atėjome į NATO. Kas pasikeitė ir kas keičiasi?

Visų pirma pasikeitė geopolitinė aplinka. Tapome NATO nariais, esame Aljanse. Šiuo metu pereiname prie kolektyvinės gynybos principų, kolektyvi-

nio mąstymo. O tai reiškia, kad nereikės kovoti vieniems – kylant grėsmėms, NATO pajėgos bus dislokuojamos gerokai anksčiau nei prasidės konfliktas, o šiuo metu žinome, kad visi konfliktai, bent jau per artimiausius 10 metų, tikriausia kils ne NATO teritorijoje, t. y. ir už Lietuvos ribų. Tačiau grėsmės Aljansui yra galimos, o grėsmė Aljansui tuo pačiu yra ir grėsmė Lietuvai.

Aljanso narės dalijasi našta ir specializuojasi, taigi tą turime daryti ir mes.

Atsižvelgdamas į minėtą situaciją, noriu parodyti, kaip keičiasi užduotys ir misija Lietuvai įstojus į NATO. Šiuo metu kariuomenei keliami du pagrindiniai uždaviniai: plėtoti pajėgumus, skirtus tarptautiniams įsipareigojimams vykdyti, ir pajėgumus, skirtus nacionalinėms reikmėms. Tačiau prioritetai pasikeitė, nuo teritorinės gynybos pereiname prie kolektyvinės. Tai ir lemia, kad Lietuvos saugumas prasideda toli nuo Lietuvos teritorijos, pvz., Afganistane. Lietuva NATO – tai visų pirma prisiėmimas bendros atsakomybės už savo ir sąjungininkų saugumą. Todėl dalyvavimas operacijose yra vienas iš svarbiausių uždavinių ir įsipareigojimų, apie tai ir norėčiau plačiau pakalbėti.

Kiekvienais metais, pradedant 1994-aisiais, tarptautinėse operacijose dalyvaujančių Lietuvos karių skaičius didėjo. Dalyvaudami NATO operacijose iki 2004 m., įrodėme, kad esame verti čia būti. Šiuo metu dalyvaujame 6-iose Aljanso ir koalicijų operacijose (daugiausia trijuose regionuose), prisidėdami prie Aljanso ir savo saugumo stiprinimo. Būdami bendroje NATO pajėgų struktūroje ir plėtodami pajėgumus, turime atitinkamai prisidėti ir prie NATO operacijų, todėl ir toliau didinsime Lietuvos karių skaičių operacijose.

2005 m. operacijose turėtų dalyvauti iki 330 Lietuvos karių. Didindami karių skaičių, kartu turime rūpintis ir jų kokybe. Lietuvos vadovaujamos Goro provincijos atkūrimo grupės įsteigimas Afganistane – „kokybinio šuolio“

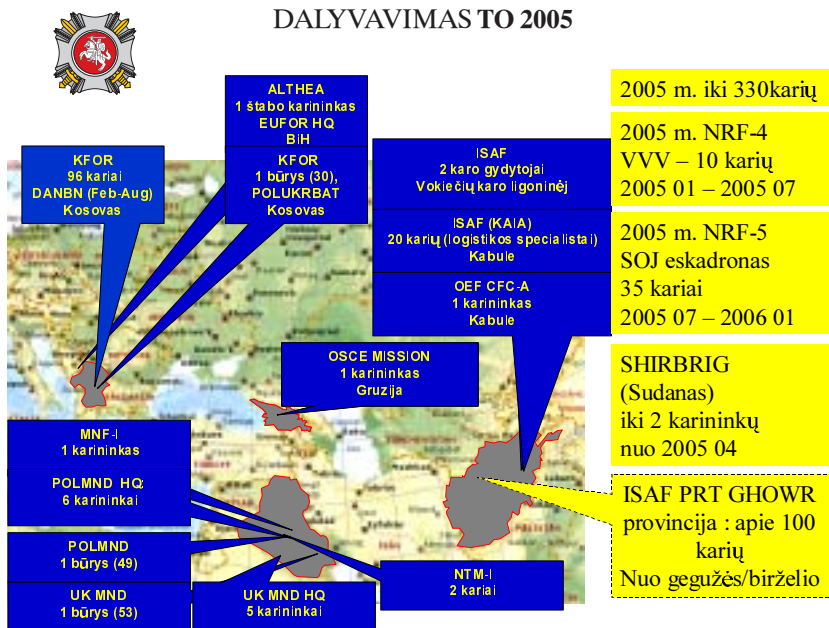

pavyzdys. Šia misija pradėdame naują dalyvavimo operacijose etapą. Vykdydime operaciją, už kurią būsime visiškai atsakingi, jai vadovausime, turėsime užtikrinti aprūpinimą ir palaikymą.

Budėjimas NATO reagavimo pajėgose (angl. NRF) – tai taip pat kokybinis žingsnis, mūsų galimybių ir keitimosi indikatorius. Dalyvaudami NRF kuriame aukštesnio lygio pajėgumus, kur tik mes vieni esame atsakingi už pasirengimą (reikalaujamo pajėgumo sukūrimą), aukštą karinio vieneto parngtį ir NATO standartų atitikimą. Per NRF galime kontroliuoti mūsų pajėgų transformaciją. Dalyvaudami operacijose ir NRF praktiškai integruojamės į NATO.

Minėti veiksniai lemia ateities tendencijas. Norime būti rimti partneriai, todėl dalyvavimą operacijose „stambinsime“, tobulinsime, t. y. operacijų ir misijų, kuriose dalyvaus Lietuvos kariai, skaičių mažinsime, o, kaip jau minėjau, karių skaičių – didinsime. Operacijų kontingento dydis augs iki kuopos dydžio. Didės ir atsakomybė, taigi sudarysime sąlygas bataliono kovinės grupės rengimui, kokybiškai logistikos elemento plėtrai ir personalo rengimui.

Šioje skaidrėje matote dalyvavimo operacijose planus po 2005 m.

NTM – NATO Training Mission.

SHIRBRIG – Jungtinių Tautų nuolatinės parengties greitojo reagavimo brigada taikos operacijoms.

Šiuo metu 265 Lietuvos kariai yra dislokuoti NATO ir koalicijos operacijose Kosove, Afganistane bei Irake. Šis skaičius, mano manymu, yra gana didelis, tačiau vykdydami reformas ateityje galėsime dislokuoti dar daugiau pajėgų (apie 1000 karių, esančių misijose vienu metu). Tai turėtų būti pasiekta palaipsniui didinant dalyvaujančių operacijose karių skaičių.

Tokių aukštų dalyvavimo tarptautinėse misijose tikslų siekimas taps, kaip minėjau, mūsų kariuomenės struktūros reformų ir planavimo pagrindu. Šiems tikslams pasiekti visuomenės ir politinė parama bus dar reikalingesnė, todėl būtina užtikrinti mūsų karių saugumą operacijose. Belieka pasidžiaugti, kad jau šiuo metu kariuomenės vienetai pajėgūs veikti plataus masto operacijose, nėra apribojimų Lietuvos kariuomenės daliniams misijose.

Dar norėčiau trumpai apžvelgti kariuomenės plėtros prioritetus. Kadangi visų NATO šalių pagrindinis uždavinys yra pagerinti pajėgumų dislokavimo ir išlaikymo operacijose lygį, mūsų tikslas – nuo 2014 m. gebėti tarptautinėse operacijose išlaikyti 10 proc. sausumos pajėgumų; 50 proc. jų turi būti parengta perdislokuoti. Taip pat siekiame turėti lanksčią logistinę sistemą, parengti

vienetus NATO ir ES greitojo reagavimo pajėgoms, taigi kartu išplėtoti pajėgumus, reikalingus nacionalinėms reikmėms.

Kariuomenė 2014 m., kokia ji bus? Per trumpą laiką Lietuvos gynybiniai poreikiai pasikeitė – nuo visiškai nacionalinių statinių pereita prie daug lankstesnių struktūrų. Nauji uždaviniai – kolektyvinė gynyba, dislokuojamos pajėgos. Kita strateginė aplinka ir naujos strategijos susiejo naujus nacionalinius planus su Lietuvos kariuomenės pajėgumų skyrimu Aljansui; kartu pateikiami ir nauji reikalavimai. Tikslas – Lietuvos kariuomenė (2014 m.) moderni, tinkamai apginkluota, apmokyta, mobili, dislokuojama, galinti dalyvauti plataus masto Aljanso operacijose. Dar daugiau – gebanti šiuolaikiniame mūšyje efektyviai panaudoti palaikymą ugnimi, manevringumą, vadovavimą ir valdymą, užtikrinti pajėgų apsaugą, greitai reaguojanti, atliekanti daug funkcijų (dalyvauja plataus masto NATO operacijose), gebanti išsilaikyti ir būti išlaikoma (personalas: reguliarieji ir rezervo daliniai, logistika), kariniai vienetai pakankamai lengvai dislokuojami ir pajėgūs įvykdyti užduotis. Kad Lietuvos kariuomenė atitiktų šiuos reikalavimus, reikalingi ne tik naujos struktūros kariniai vienetai, bet ir gerai treniruotas, turintis aukštą motyvaciją ir profesionalus personalas.

Toliau panagrinėsime pagrindines kariuomenės plėtros kryptis.

Sausumos pajėgos

Keičiasi požiūris į rezervą (KASP). Skiriamos naujos užduotys (priimančiosios šalies parama, dalyvavimas operacijose, reguliariosios kariuomenės dalinių papildymas, specialistų rengimas).

Plėtros kryptys: 1) bataliono kovinių grupių parengimas ir išlaikymas nustatytoje parengtyje; 2) brigados parengimas NATO sutarties 5 straipsnio operacijoms Lietuvos teritorijoje vykdyti ir užtikrinti visą bataliono kovinės grupės rotaciją; 3) iki 2008 m. pabaigos parengti rotuojamą, perdislokuojamą specialiųjų operacijų junginio eskadroną; 4) kaip jau minėta, reformuoti Krašto apsaugos savanorių pajėgas į modernų Lietuvos kariuomenės rezervą; 5) teisės aktų nustatytais atvejais teikti paramą valstybės ir vietinės valdžios institucijoms.

Karinės oro pajėgos

Keliami šie uždaviniai: 1) oro erdvės virš Lietuvos ir IEZ stebėjimas; 2) iki 2006 m. integracija į NATINEADS; 3) priimančiosios šalies paramos užtikrinimas oro policijos funkciją vykdančioms NATO pajėgoms; 4) kovinio valdymo funkcijos užtikrinimas oro policijos funkciją vykdančioms NATO pajėgoms; 5) dviejų taktinių orlaivių valdymo grupių parengimas iki 2010 m.; 6) paieškos ir gelbėjimo darbai LR teritorijoje; 7) karių ir krovinių transportavimas oru.

Karinės jūrų pajėgos

Uždaviniai: 1) minų paieškos pajėgumų plėtojimas (specializacija); 2) užtikrinti Lietuvos teritorinės jūros, jos IEZ stebėjimą bei kontrolę laivais ir stacionariomis techninėmis priemonėmis; 3) paieškos ir gelbėjimo darbai jūroje; 4) sudaryti sąlygas kitoms valstybės institucijoms naudotis laivais kaip platformomis.

Logistikos pajėgos

Svarbiausias ir, galima sakyti, sunkiausias uždavinys – Logistikos pajėgų transformavimas iš statinės logistikos į dislokuojamus kovinės paramos ir bendrosios paramos vienetus, kitaip tariant, reikalinga: sukurti kariuomenės logistikos sistemą, gebančią planuoti ir užtikrinti logistinę paramą Lietuvos kariuomenės daliniams ir sąjungininkų pajėgoms, planuoti ir vykdyti Lietuvos kariuomenės vienetų perdislokavimą ir logistinę paramą tarptautinėse operacijose.

Kalbant apie panaudojimo tikslus, turimi omenyje ne tik koviniai vienetai. Dabartiniai reikalavimai ir koncepcijos verčia turėti tokias dislokuojamas pajėgas, kurios turėtų savęs išlaikymo ir aprūpinimo pajėgumus. Todėl, siūsdami karinį vienetą į operaciją, jam skirsime reikiamą aprūpinimą ir logistikos vienetus.

Vis dėlto pagrindinė kariuomenės plėtra ir pertvarka vyksta prisiėmus kolektyvinei gynybai užtikrinti reikalingų pajėgumų plėtros išsipareigojimus (Pajėgų tikslus). NATO identifikuotų pajėgumų plėtojimas – Lietuvos išsipareigojimas NATO. Įgyvendindami šiuos išsipareigojimus pertvarkome savo kariuomenę ir turime galimybę pasiekti reikalingą pajėgų lygį. Tam iš esmės reikalinga pertvarkyti kariuomenės struktūrą, atnaujinti techniką ir ginkluotę, parengti ir mokyti personalą naujų specialybių. Atsižvelgiant į tai, išigyjama nauja ginkluotė, kurios kelis pavyzdžius pateiksiu. Tai priešlėktuvinės gynybos priemonės STINGER, prieštankinės sistemos JAVELIN, transporto priemonės, minosvaidžiai, moderni šaulio ginkluotė ir „Harris“ ryšio priemonės, naktinio matymo prietaisai.

Dar norėčiau trumpai paminėti, kas turi įtakos Lietuvos kariuomenės plėtrai. Tai valdymo reforma. Reformos tikslas – sukurti valdymo sistemą, kuri atitiktų naują pajėgų struktūrą ir įgalintų priimti tinkamus sprendimus bei sėkmingai juos įgyvendinti.

Ankstesnė (ir šiuo metu esanti) valdymo sistema skirta gausiai kariuomenei valdyti ir teritorinės gynybos užduotims vykdyti. Kuriama nauja pajėgų struktūra (kariuomenė nuo kelių brigadų sumažėjo iki vienos), todėl atsirado poreikis sukurti valdymo sistemą, kuri atitiktų naują pajėgų struktūrą. Reformos pagrindiniai uždaviniai – Krašto apsaugos ministerijos ir Gynybos štabo integracija, Jungtinio štabo sukūrimas ir aiškus valdymo lygmenų atskyrimas.

Valdymo reforma apims visus tris (strateginį, operacinį ir taktinį) lygmenis. Įvykdžius reformą bus išvengta dubliavimosi atliekant planavimo, administravimo ir kt. funkcijas, vadovavimo lygmenų persidengimo, veiklos ir procedūrų supaprastinimo, bus sukurtas Jungtinis štabas. Tam, kad reforma prasidėtų, bus keičiami teisės aktai. Reformos pradžia – Krašto apsaugos ministerijoje. Reforma vyks palaipsniui, kad būtų užtikrintas darbų tęstinumas.

LIETUVOS KARIUOMENĖ „PO OSAMO BIN LADENO“: TRANSFORMACIJOS IŠŠŪKIAI IR KRYPTYS

ALEKSANDRAS MATONIS

Gerbiamieji buvę ir esami ministrai, generolai, karininkai, bičiuliai!

Kai atsiduri tokioje salėje, nenoromis pagalvoji: kur žvaigždžių daugiau – vasaros nakties padangėje ar čia, ant antpečių? Nuoširdžiai sveikinu sukakties proga visus jus, kurių kiekvienas atnešėt savo plytą statydami tvirtą ir patikimą krašto apsaugos mūrą.

Terroristo vardą pranešimo temai pasirinkau neatsitiktinai. Būtent šio žmogaus.

Sukurta organizacija asimetrinių grėsmių suvokimą per kelerius metus išskėlė iš taktinio operacinio į strateginį lygmenį. Būtent Osamas bin Ladenas ir jo „Al-Qaeda“, jo suplanuotos ir įvykdytos neįtikėtinos savo žiaurumu ir drąsa operacijos iš esmės įstūmė į naujas realijas ne tik Jungtines Valstijas, bet ir didžiąją pasaulio dalį.

Nuošaly neliko ir Europą, ir transatlantinę erdvę. Tarp tūkstančių bin Ladenų aukų – ir kelios dešimtys ispanų, daugiau kaip prieš metus, kovo vienuoliktosios rytą vykę įprastiniais reikalais Madrido traukiniuose.

Osamo bin Ladenų grėsmė privertė keistis ir NATO. Ne vien pagal gyvenimo logiką ir strateginę padėtį reformuotis, bet ir iš pagrindų keisti savo gyvavimo koncepciją. Skaudžia patirtimi suvokta, kad galingi geležiniai kumščiai – ar tai būtų laivynas, ar armija, ar oro pajėgos – negali apsaugoti valstybių nuo mikroskopinių teroristinių kuopelių, o diktatorius, tokius kaip Sadamas Husseinas, lengviau likviduoti nei kažkokį mistinį al-Zarqawį. Suvokti naujas grėsmes, suprasti, kaip su jomis kovojama, parengti pirmiausia doktrinas, o vėliau – karius, vienu žodžiu, persigrupuoti iš pagrindų – štai naujas NATO iššūkis. Sunku patikėti, kad nuo 2001-ųjų, kai Niujorke sugriuvo dangoraižiai, nuo 2002-ųjų, kai NATO vadovai Prahoje nustatė naujas Aljanso vystymosi gaires, atsirado ir efektyviai veikia ne tik tokie dariniai kaip Sąjungininkų transformacijos vadavietė Norfolke ar NATO greitojo reagavimo pajėgos, bet pasaulyje atsirado ir dvi visiškai kitokios nei anksčiau valstybės – Afganistanas ir Irakas.

Minėti procesai jau palietė ir Lietuvą, jos diplomatijos ir gynybos sistemas. Pastaruosius penkiolika metų krašto apsaugos sistema išgyveno nuolatinius virsmus. Paminėkime pereitas fazes – kariuomenės įkūrimas, formavimasis, suderinamumo su NATO, o vėliau – Aljanso standartų siekimas. Atsidūrus NATO tarpduryje – nauji sukrėtimai: visiška restruktūrizacija, mažinimas, profiliavimas, specializacija, apskritai visos koncepcijos keitimas – nuo teritorinės prie kolektyvinės gynybos.

Tačiau ar galima sakyti, kad kariuomenė keisdamosi, patirdama reformas, kartu ir transformuojasi Norfolko dvasia? Ar čia įsisąmonintas NATO transformacijos apibrėžimas, kurį suformulavo admirolas Edmundas Giambastianis: „NATO transformacija – tai Aljanso gebėjimų apginti NATO globalius saugumo interesus nuolatinis gerinimas?“ Kaip civilis, procesus stebintis iš šalies, nebijau nuskambėti nepopuliariai ar politiškai nekorektiškai – bet ne, tikrasis suvokimas apie transformaciją kol kas sklando kitur – Norfolke, Briuselyje, Stavangeryje, bet ne Vilniuje.

Ar tai kaltė, ar bėda? Manau, ne kaltė. Norfolke nukaltos doktrinos greitai pasiekia Lietuvą. Tapusi NATO sistemos dalimi, krašto apsauga turi pakankamai prievaizdų, konsultantų, karinio planavimo ir peržiūros procesus, kurie neleidžia iškrypti iš pagrindinio kelio. Nuolat daugėja tiek vidutinio, tiek aukštesnio – strateginio lygmens karininkų, turinčių jau ne po vieną, o po du aukštuosius karinius išsilavinimus NATO mokslo įstaigose. Taigi nuolat daugės ir suprantančiųjų admirolo Giambastiano transformacijos apibūdinimo prasmę.

Problema, manyčiau, glūdi kitur. Lietuvos politikų suformuota aplinka NEPALANKI transformacijai. Ji nepalanki net seniai suplanuotoms ir pradėtoms įgyvendinti karinėms reformoms.

Paradoksas, tačiau kuo geriau sekasi kariškiams, tuo daugiau problemų išskyla jų suplanuotiems darbams. Juo mažiau politikoje antiglobalistų, idėjinų kariuomenės priešininkų ir pacifistinėmis kaukėmis prisidengiančių populistų, juo mažiau kariuomenė gauna pinigų. Spartų ekonomikos augimą deklaruojanti vykdomoji ir įstatymus leidžiamoji valdžia, užuot kukliai, bet stabiliai didindama krašto apsaugos biudžetą, jį kasmet nuosekliai mažina. Jei dėl to Briuselyje krašto apsaugos planuotojams ir vadovams tik tektų teisintis ir raudonuoti, būtų dar pusė bėdos. Kaip visi žinome, reali padėtis baisesnė. Realybė yra netolygus, minimalus, neatitinkantis deklaruojamo BVP augimo – krašto apsaugai skiriamos bendrojo vidaus produkto dalies didinimas, kasmetinis „deltos“ didinimas. Ne mažinimas, apie ką pradėta kalbėti

prieš kelerius metus, o agresyvus pašalinių išlaidų, nesusijusių su kariuomene, išplovimas per „deltą“. Kieno sąskaita? Ginkluotės įsigijimo ir infrastruktūros programų, kai kurių nepigiai kainuojančių reformų ir, baisiausia, – tarptautinių įsipareigojimų vykdymo sąskaita. Jei tokia tendencija išsilaikys ir kitais metais, sena populistinių politikų svajonė apie krašto apsaugai skiriamą 1 proc. BVP virs realybe. Ar tai bėda? Ne, tai jau kaltė.

Pirmiausia – tai kaltė politinės valdžios (*establishment*), kuri krašto apsaugą laiko savo politinių žaidimų įkaite. Valstybės mechanizmas didina savo išlaidų išlaidas, valstybės valdymo reformos tapo praeitimi, į biudžetą valdžia kiša ranką, tenkindama populistinius, o ne strateginius poreikius. Krašto apsaugos vadovai pernelyg mandagūs, pernelyg politiškai korektiški, pernelyg lengvai susitaiko su kariuomenės pinigines ploninimu. O tokie kompromisai tik toliau didina įsitikinimą, kad iš krašto apsaugos galima dar daugiau atimti, arba gimdo bandymus pateisinti tokią netvarką. Kaip vieną tokių pavyzdžių paminėsiu įstatymo pataisų projektą, susijusį su vidaus tarnybos pulkų reorganizavimu. Reikalas lyg ir nesusijęs su kariuomene. Norima pagal Europos Sąjungos standartus „civilizuoti“ vidaus reikalų ministrui atskaitingą „mini kariuomenę“. Nesigilindamas, kam ir kodėl turi būti atskaitingi vidaus tarnybos pulkai, noriu atkreipti dėmesį į pataisose esamą karinę dimensiją. Vidaus pulkams, pateisinant jiems skiriamą „deltos“ dalį, norima priskirti taikdarius misijas. Antai Italijos karabinieriai dalyvauja žemo aktyvumo taikos palaikymo misijose, pavyzdžiui, Kosove. Tačiau karabinieriai yra kariai, pavaldūs Italijos kariuomenės vadui, dėl susiklosčiusių šalyje tradicijų atliekantys ir policines funkcijas. Tuo tarpu vidaus tarnybos pulkai nuo karabinierių skiriasi ir parengtimi, ir patirtimi, ir funkcijomis, pavaldumu. Kad atitiktų dalyvavimo tarptautinėse misijose reikalavimus, vidaus pulkų karių tektų išmokyti kalbų, suteikti kovinį parengimą, aprūpinti ekipuote ir ginklais, technika, pagaliau pakeisti policininko mentalitetą į kario. Galiausiai lauktų rezultatas – policijos generaliniam komisarui pavaldi beveik bataliono dydžio kovinė grupė – maždaug 800 vyrų. Tai būtų antra, lygiagreti kariuomenė, iš dalies išlaikoma iš tikrosios kariuomenės kišenės. Retorinis klausimas: ar tai nėra beprasmiška ir net šiek tiek ciniška – bandyti įtrinti akis sąjungininkams, pateisinant dalį „deltos“ išlaidų, jas tik didinant per pulkų parengimą misijoms? Dalyvauti misijose ir be to siekia dešimtkart daugiau motyvuotų ir gerai parengtų karių nei reikia, o kur dar Krašto apsaugos savanorių pajėgos, kurių specialistai veržiasi į vadinamąsias žemo intensyvumo misijas padirbėti ir sėkmingai jose dalyvauja,

pavyzdžiui, Kosove. Atkreipkit dėmesį, visos šios destruktivos peripetijos dėl vidaus tarnybos pulkų vyksta tuo pat metu, kai kariuomenė nuosekliai mažinama, kai koviniai batalionai, remiantis nauja NATO logika ir poreikiais, pertvarkomi į logistikos dalinius arba savanorių mokymo centrus.

Sugrįžkime prie transformacijos, prie to, kaip Lietuvos krašto apsaugos sistema reaguoja į naujai iškilusias grėsmes. Apie sėkmingą Lietuvos karių dalyvavimą tarptautinėse misijose pasakyta šimtai kalbų, parašyta tūkstančiai pranešimų. Lietuvos, kaip patikimos misijų dalyvės, reputacija bei Lietuvos diplomatinės iniciatyvos atnešė ir naujų iššūkių. Tarp jau šiųmetinių – Lietuvos vadovaujama provincijos atkūrimo grupė Afganistano Goro provincijoje, planuojamas karinio kontingento didinimas Kosove ir vadovaujančio vaidmens prisiėmimas batalione LITPOLUKRBAT (kuris rasis iš dabartinio POLUKRBAT). Tuo pat metu planuojamas tolesnis dalyvavimas taikos užtikrinimo misijoje Irake – ir 2006 metais.

Lietuviai kariai Irake

Per penkias dviejų būrių rotacijas operacijoje „Iraqi freedom“, manau, pasiekti jau visi įmanomi tikslai: surinkti politiniai dividendai, įgyta tarnybos aukšto intensyvumo misijose patirtis, sužinota tarnybos Rytų šalyse specifika, pramokta etninės diplomatijos, išbulinta apranga, ekipuotė. Viso to prireiks Goro provincijos atkūrimo grupės misijos darbe. Manau, tiek politikams, tiek kariniams strategams pats laikas būtų pradėti rengti išėjimo iš Irako strategiją. Lietuvos indėlis stabilizuojant taiką Irake buvo pastebimas, bet vis dėlto regioninio pobūdžio, jos iš anksto suplanuotas laipsniškas pasitraukimas iš operacijos nepadarys daug žalos. Irakas, su JAV ir NATO pagalba kuriantis savo kariuomenę, saugumo struktūras, kas mėnesį privalo perimti vis didesnę atsakomybės dalį, tapti savo saugumo kūrėju, ne tik vartotoju. Neabejotina, tarptautinės pajėgos, net ir po jų mandato peržiūros JT Saugumo Taryboje, kuriam laikui išliks Irake. Lietuva taip pat turi įsipareigojimų prieš sąjungininkus, todėl išvedimo klausimai turi bręsti lėtai, bet galiausiai subręsti. 2006-ųjų viduryje būtų pats laikas lietuviams atsiveikinti su Iraku arba bent jau pakeisti misijos pobūdį.

Būtina susitelkti į vadovaujantį vaidmenį kitose misijose. Provincijos atkūrimo komandos veikla pareikalaus spręsti ne tik finansines, logistines, organizacines ir karinio pobūdžio problemas. Lietuva dar neturi valstybės kūrimo organizavimo, humanitarinės pagalbos pastangų koordinavimo patirties, todėl provincijos atkūrimo grupės veiklos sėkmę nemažai lems ir sąjungininkų indėlis. Be to, pulkininkui leitenantui Gintautui Zenkevičiui ir kiekvienam jo komandos nariui teks daug improvizuoti, atsižvelgti į viską – nuo orų, kurie kalnuose lemia viską, pasikeitimo iki etninės diplomatijos subtilybių. Jeigu Goro provincijos atkūrimo grupę iš Lietuvos lydės sėkmė ir provincijos žmonės pajus gyvenimo pagerėjimą, būsime gražinę civilizuoatam pasauliui dalį milžiniškos skolos už pagalbą Lietuvos valstybingumo atkūrimo ir įtvirtinimo kelyje.

Dar vienas, tiesiogiai su NATO transformacija susijęs aspektas – Lietuvos dalyvavimas NATO reagavimo pajėgose (NRP). Nors žinia apie keliolikos vandenvalos specialistų delegavimą į NRP prieš kelis mėnesius sukėlė „Financial Times“ komentatoriaus pašaipą, siūlau į ją nereaguoti. Kariškiai puikiai žino, o ir aš po kelionės į Afganistaną skaitytojams pamėginau paaiškinti, ką reiškia litras gėlo vandens ten, kur jo nėra. Kai NRP šių metų viduryje pradės budėti Specialiųjų operacijų junginio žaliūkai, siūlyčiau teroristams žemiau nuleisti galvas ir neprovokuoti krizių, į kurias būtų išsiųstas NRP korpusas. Keletas talibų, sėdinčių Gvantaname, gali paliudyti, o nemažai jų, atgulusių Afganistano kalnuose, jau nebegalės paliudyti: ten, kur „Aitvaro“ eskadronas, Osamui bin Ladeniui šansų lieka mažai.

E. Simanaitis ir ats. plk. A. Svarinskas

Ats. gen. mjr. J. Kronkaitis ir ambasadorius Č. Stankevičius

Plk. lt. V. Danys ir plk. lt. G. Dapkevičius

Ats. kpt. F. Žynienė, ambasadorius Č. Stankevičius, mjr. L. Vytytė

Mjr. V. Straleckas ir brig. gen. Č. Jezerskas

Konferencijai pasibaigus. Iš kairės: plk. G. Veromejus, mjr. V. Straleckas, ats. plk. lt. V. Česnulevičius, brig. gen. Č. Jezerskas, plk A. Dudavičius, ats. plk. lt. J. Juozaitis, ats. mjr. G. Jurčiukonis